

Rechtsgeleerdheid

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Vrije Universiteit Amsterdam

QANU, mei 2011

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2011 QANU / Q 248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Deel I Algemeen deel	7
1. Inleiding	9
2. Taak en samenstelling van de commissie	11
3. Werkwijze van de commissie	17
4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
Deel II Opleidingsrapport	29
1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht en de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam	31
Bijlagen	77
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	79
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	83
Bijlage C: Programma van het bezoek	85
Bijlage D: Eindkwalificaties per opleiding	87
Bijlage E: Curricula van de opleidingen	91

VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 voor de opleidingen Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisatie en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie Rechtsgeleerdheid 2010 wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals Rechtsgeleerdheid 2010, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 van QANU heeft haar taken in Amsterdam met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleidingen en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis
voorzitter bestuur

DEEL I: ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

2. Taak en samenstelling van de commissie

2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel Recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

Universiteit van Tilburg

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

Radboud Universiteit Nijmegen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

Open Universiteit Nederland

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Nederlands Recht (66451)

Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- dr. H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Maastricht;
- prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. M.C. (Marian) van Gestel, universitair hoofddocent Burgerlijk recht, Universiteit Utrecht;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit Amsterdam;
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit Nederland te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Universiteit Maastricht;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht.

Prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

Prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Maastricht heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een 'pool' van commissieleden. Voor ieder bezoek wordt een subcommissie samengesteld uit deze 'pool', waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de Open Universiteit Nederland heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit Utrecht. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen en de Vrije Universiteit Amsterdam was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der

Grijspaarde. Projectleider voor de bezoeken aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit Nijmegen was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU. Projectleider voor de bezoeken aan de Open Universiteit Nederland en de Universiteit Leiden was N.M. (Nikki) Verseput Msc, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de commissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen aan de faculteit te beoordelen:

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

De subcommissie voor het bezoek aan de Vrije Universiteit Amsterdam bestond uit de volgende commissieleden:

- prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
- prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
- prof. dr. R.M.G.E. Foqué
- E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
- mr. M.C. van Gestel
- prof. mr. A.A. Franken

De secretaris van deze subcommissie was drs. T. (Titia) Busing.

Het bezoek vond plaats op 3 en 4 februari 2011. Het programma van het bezoek is te vinden in bijlage C van dit rapport.

Het opleidingsrapport in deel II van dit rapport omvat de vier beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.

3. Werkwijze van de commissie

3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheid van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitaties altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek is elke visitatie concreet voorbereid.

3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is door een student gebruik gemaakt.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk

dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel 'goed' zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale 'good practice' heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe 'goed'. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een 'good practice' wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een 'excellent' voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale 'best practice' is, dat navolging verdient in de academische wereld.

3.5. Rapportage

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.

4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere 'gewone' academische master, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo'n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich 'jurist', dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamenten voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de master-opleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker, op.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

4.5. Beroepsvereisten

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het

onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

Vaardigheden

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

Attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

Samengevat

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
 - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
 - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
 - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
 - c. wetenschappelijk communiceren;
 - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
 - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
 - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
 - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolgmaster bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

4.7. Beroepsvereisten

Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en

- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en
- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt :

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang - :
 1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
 2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
 3. het vermogensrecht,
 4. het recht met betrekking tot registergoederen,
 5. het erfrecht, en
 6. het internationaal privaatrecht, voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voor zover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de

hoofddlijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de masterfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

Schakelprogramma hbo-rechten

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORT

1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht en de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Administratieve gegevens

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 50700
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 24-07-2012

Bacheloropleiding Notarieel recht

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 56828
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 24-07-2012

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 60084
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 24-07-2012

Masteropleiding Notarieel recht

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 66828
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws

Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 24-07-2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) vond plaats op 3 en 4 februari 2011.

1.0. Structuur en organisatie van de faculteit

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam wordt geleid door een faculteitsbestuur dat bestaat uit de decaan, de portefeuillehouder onderwijs en de portefeuillehouder onderzoek. De academische staf is verdeeld in zes afdelingen die elk worden geleid door een afdelingshoofd.

De faculteit biedt drie bachelor- en zes masteropleidingen aan. De bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht hebben sinds 2009 elk een eigen opleidingsbestuur. Deze opleidingsbesturen zijn verantwoordelijk voor de inhoud, organisatie en kwaliteit van de opleidingen. De voorzitters van de opleidingsbesturen vormen, samen met de voorzitter van het opleidingsbestuur van de bachelor- en masteropleiding Criminologie en de portefeuillehouder onderwijs, het Onderwijsbestuur. Het Onderwijsbestuur is het belangrijkste adviesorgaan van het faculteitsbestuur op het terrein van onderwijsbeleid en –uitvoering.

In 2010 – 2011 zijn de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht van start gegaan met een nieuw curriculum. De masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht starten in 2011 – 2012 met een nieuw curriculum.

De bachelor- en masteropleidingen worden ook in een deeltijdvariant aangeboden. Daar waar het oordeel voor een deeltijdvariant afwijkt wordt dit specifiek benoemd. Anders geldt het oordeel van de commissie voor beide varianten.

1.1. Het beoordelingskader

1.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

Bacheloropleidingen

Volgens de zelfstudie willen de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht klassieke juridische opleidingen bieden. De opleidingen beogen vakbekwame juristen te leveren met een grondige kennis van het betreffende rechtsgebied en het vermogen om zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen.

Om dit te bereiken biedt de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* breed onderwijs in alle deelgebieden van het Nederlandse recht. De zelfstudie stelt dat daarnaast aandacht voor de internationale juridische omgeving, maatschappelijke context en rechtstheorie belangrijk zijn. Ook analytische en probleemoplossende vaardigheden zijn onderdeel van de

eindkwalificaties, net als het vermogen om te gaan met nieuwe rechtsontwikkelingen en de toenemende complexiteit van het recht.

De *bacheloropleiding Notarieel recht* is gericht op brede kennis van het geldende notariële recht en een goede beheersing van de juridische redeneermethode. Daarnaast is er in de eindtermen aandacht voor rechtstheoretische en ethische aspecten. Dit betreft onder andere de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de notariële jurist en de beroepsattitude die dit met zich mee brengt.

De bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht kennen een aantal gedeelde eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in analytische vaardigheden, probleemoplossende vaardigheden, communicatieve vaardigheden en informatievaardigheden. De opleidingsspecifieke eindkwalificaties hebben betrekking op kennis en inzicht.

Masteropleidingen

De masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht beogen studenten op te leiden tot vakbekwame juristen, die gekwalificeerd zijn om op academisch niveau werkzaam te zijn. De zelfstudie stelt dat de beheersing van juridische onderzoeksmethoden daarom voorop staat.

De faculteit heeft de keuze gemaakt voor een *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* met een brede opzet. Hierbinnen is specialisatie mogelijk. De specialisatie biedt verdieping op het gekozen deelgebied. De zelfstudie stelt dat grondig inzicht in een bepaald rechtsgebied een voorwaarde is om analytische en probleemoplossende vaardigheden op het vereiste niveau te kunnen ontwikkelen. Doel is dat de afgestudeerde masterstudent met deze vaardigheden ook uit de voeten kan bij juridische onderwerpen die buiten de gekozen specialisatie vallen.

De *masteropleiding Notarieel recht* wil juristen opleiden die notarieel-juridische vraagstukken vanuit uiteenlopende invalshoeken kunnen analyseren en oplossen, en die in de notariële praktijkvoering hun maatschappelijke en beroepsethische verantwoordelijkheid kennen.

Ook bij de masteropleidingen wordt naast algemene eindkwalificaties onderscheid gemaakt in verschillende typen vaardigheden. Dit betreft onder ander analytische vaardigheden, probleemoplossende vaardigheden en onderzoeks- en presentatievaardigheden. De masteropleiding Notarieel recht kent daarnaast ook studievaardigheden. Deze hebben betrekking op het kunnen reflecteren op en het kunnen sturen van het eigen leerproces. De eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden zijn (met uitzondering van studievaardigheden) voor beide masteropleidingen nagenoeg gelijk.

De eindkwalificaties van de opleidingen zijn in bijlage D opgenomen.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties bestudeerd in het licht van het domeinspecifieke referentiekader dat is opgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid voor de evaluatie van de opleidingen in het visitatiecluster Rechtsgeleerdheid. De commissie heeft vastgesteld dat de algemene eindkwalificaties op het gebied van kennis, inzicht, academische vaardigheden en attitudes zijn vertaald in concrete eindkwalificaties per opleiding.

De *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht* beogen studenten kennis van en inzicht in de kernleerstukken van de betreffende rechtsgebieden bij te brengen. Dit sluit aan bij de eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht zoals benoemd in het Domeinspecifiek

Referentiekader. Deze gaan onder andere in op kennis van en inzicht in privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Daarnaast beogen de opleidingen studenten bewust te maken van de maatschappelijke context, de grondslagen, de rechtshistorische en de rechtsfilosofische aspecten van het recht. Ook hebben de opleidingen tot doel studenten inzicht te geven in de eigen aard van de rechtsbeoefening. In de eindkwalificaties van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid zijn tevens het internationale en het Europese recht opgenomen.

De commissie heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties van de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht op het gebied van vaardigheden voor een groot deel dezelfde zijn. Deze gedeelde eindkwalificaties komen overeen met de eindtermen in het referentiekader op het gebied van academische vaardigheden en attituden. De opleidingsspecifieke eindkwalificaties weerspiegelen de eindtermen op het gebied van kennis en inzicht. Hierbij wordt gestreefd naar diepgaande en specialistische kennis van en inzicht in minimaal een deelgebied van het (notariële) recht. Ook komt bij de opleidingsspecifieke eindkwalificaties de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het (notariële) recht aan de orde.

De commissie komt op grond van bovenstaande tot het oordeel dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen voldoen aan de eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfstudies wordt beargumenteerd dat de eindkwalificaties van de opleidingen aansluiten bij de Dublin-descriptoren. In onderstaande tabellen zijn de overzichten uit de zelfstudies weergegeven. De cijfers corresponderen met de eindkwalificaties per opleiding zoals opgenomen in bijlage E.

Bacheloropleidingen

Dublin-descriptor	Rechtsgeleerdheid	Notarieel recht
Kennis en inzicht	1, 2, 3, 5	1
Toepassen kennis en inzicht	6, 7, 9, 10, 11, 12	4, 5, 8, 9, 10, 11
Oordeelsvorming	4, 6, 7, 8	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Communicatie	13, 14, 15	12, 13, 14, 15
Leervaardigheden	16, 17, 18	1, 16, 17

Masteropleidingen

Dublin-descriptor	Rechtsgeleerdheid	Notarieel recht
Kennis en inzicht	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3
Toepassen kennis en inzicht	5, 8, 9	4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
Oordeelsvorming	3, 6, 7	4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
Communicatie	10, 11, 12, 13, 14	11, 12, 13, 14, 15
Leervaardigheden	2, 5, 6	4, 5, 6, 7, 8, 16

Oordeel

De commissie heeft de eindtermen van de opleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van het niveau en vastgesteld dat de eindtermen in voldoende mate aansluiten bij de Dublin-descriptors en het niveau van de opleidingen op een adequate manier expliciteren. Zij kan zich vinden in de relatie tussen de eindtermen en de Dublin-descriptors die in de zelfstudies wordt uitgewerkt en die hierboven kort is weergegeven. Zij is van oordeel dat de eindtermen duidelijk maken dat afgestudeerden van de bacheloropleidingen kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes verwerven op een basisniveau dat een goed uitgangspunt vormt voor de specialisatie en verdieping die plaats vindt in de masteropleidingen.

De commissie heeft vastgesteld dat het onderscheid tussen de bachelor- en de masteropleidingen in de verschillende typen eindkwalificaties naar voren komt. Afgestudeerde bachelorstudenten hebben kennis van en inzicht in de kernleerstukken van het betreffende rechtsgebied op een basisniveau. Afgestudeerde masterstudenten beschikken over diepgaande en specialistische kennis van en inzicht in minimaal een deelgebied van het (notariële) recht.

De commissie is daarom van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op het niveau.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

De bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht zijn wetenschappelijke opleidingen die studenten in beginsel voorbereiden op het volgen van een aansluitende masteropleiding. Afgestudeerden van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid hebben rechtstreeks toegang tot de masteropleiding Rechtsgeleerdheid - waarbij voor de (te verzelfstandigen) afstudeerrichting Fiscaal recht enkele aanvullende eisen gelden - en, onder voorwaarden, tot de gespecialiseerde juridische masteropleidingen van de VU. Afgestudeerden van de bacheloropleiding Notarieel recht hebben toegang tot de

masteropleiding Notarieel recht en, eveneens onder voorwaarden, tot andere juridische masteropleidingen van de VU.

De zelfstudie stelt dat het afnemend beroepenveld nog niet goed is ingesteld op afgestudeerde universitaire bachelorstudenten. Mede daarom kiezen de meeste afgestudeerde studenten voor een masteropleiding.

Masteropleidingen

Beide masteropleidingen hebben, volgens de zelfstudie, tot doel studenten op te leiden tot een niveau waarop zij kunnen participeren in wetenschappelijk onderzoek of kunnen beginnen met juridische beroepsbeoefening waarvoor een academisch juridisch niveau vereist is.

Afgestudeerden van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht kunnen instromen in een postinitiële masteropleiding en kunnen tot de vervolgoopleidingen van de advocatuur, het notariaat en de rechterlijke macht worden toegelaten. Ook zijn ze gekwalificeerd om als rechtswetenschappelijk onderzoeker (PhD) aan het werk te gaan.

Bachelor- en masteropleidingen

Afgestudeerden van de bacheloropleidingen zijn in staat informatie te verzamelen, juridische bronnen te raadplegen, een juridische casus op te lossen en een juridisch betoog te schrijven en te presenteren. Afgestudeerde masterstudenten worden geacht een complexe casus diepgaand te kunnen analyseren en zelfstandig oplossingen aan te dragen. Bovendien wordt van masterstudenten verwacht dat zij individueel een rechtswetenschappelijk onderzoek op academisch niveau kunnen voorbereiden en uitvoeren. Volgens de eindkwalificaties zijn afgestudeerde bachelorstudenten in staat wet- en regelgeving en jurisprudentie te lezen, te begrijpen, en te analyseren, terwijl afgestudeerde masterstudenten daarnaast in staat zijn om literatuur en juridische bronnen diepgaand te analyseren, te interpreteren en kritisch te beoordelen. Tevens wordt van masterstudenten verwacht dat zij kritische vragen kunnen formuleren, in staat zijn om vernieuwende juridische oplossingen aan te dragen en rechtsregels kunnen afleiden uit concrete gevallen.

Civiel effect

De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid leidt tot een juridisch bachelordiploma dat in combinatie met de masteropleiding Rechtsgeleerdheid van de faculteit tevens kwalificeert voor het uitoefenen van de traditionele togaberoepen (civiel effect). Voor studenten die de afstudeerrichting Fiscaal recht hebben afgerond geldt daarnaast dat zij lid kunnen worden van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB). Dit lidmaatschap is alleen toegankelijk voor belastingadviseurs die een masteropleiding Fiscaal recht of Fiscale economie hebben gevolgd en daarnaast aan enkele andere eisen voldoen. Voor de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht geldt dat deze gezamenlijk voldoen aan de eisen van het Besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris.

Oordeel

De commissie heeft de eindtermen van de bachelor- en masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de oriëntatie. Zij heeft al eerder, onder F1, vastgesteld dat de eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende mate aansluiten bij de eisen vanuit de wetenschappelijke discipline en de relevante beroepspraktijk.

De eindkwalificaties van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht zijn academisch georiënteerd. De commissie constateert dat beide opleidingen tot doel hebben

studenten op te leiden die juridische bronnen kunnen raadplegen, juridische vraagstukken kunnen oplossen en een betoog kunnen schrijven en presenteren.

De commissie stelt verder vast dat de afgestudeerden van de bacheloropleidingen zonder verdere voorwaarden kunnen doorstromen naar verwante masteropleidingen en andere, juridische masteropleidingen van de VU. De commissie concludeert op basis daarvan dat de afgestudeerden van beide bacheloropleidingen beschikken over de kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding.

Op basis van bestudering van de betreffende eindkwalificaties stelt de commissie vast dat de masteropleidingen kwalificeren voor een carrière op academisch niveau. De masteropleidingen beogen studenten in staat te stellen zelfstandig rechtswetenschappelijk onderzoek voor te bereiden en uit te voeren en deel te nemen aan het wetenschappelijke debat op het deelgebied. Ook worden afgestudeerde masterstudenten geacht een kritische houding aan te nemen ten aanzien van de literatuur en juridische bronnen. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij vernieuwende oplossingen kunnen aandragen voor juridische vraagstukken en dat zij uit concrete gevallen rechtsregels kunnen afleiden.

De commissie constateert dat afgestudeerde masterstudenten kunnen doorstromen naar postinitiële masteropleidingen, en dat zij toegelaten kunnen worden tot de vervolgopleidingen van het notariaat, de advocatuur en de rechterlijke macht.

Op grond van deze informatie komt de commissie tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria behorende bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**.

1.1.2. Programma

Beschrijving van de programma's

De bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht kennen een gezamenlijke eerste jaar. Met ingang van studiejaar 2010-2011 worden beide opleidingen afgesloten met een scriptie van 6 EC. Daarvoor werden beide opleidingen afgerond met het vak Pleit oefening.

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* bestaat (met ingang van studiejaar 2010 – 2011) uit een verplicht deel van 150 EC en een profileringsruimte van 30 EC (zie bijlage C voor een beschrijving van het programma). Het verplichte deel bestaat uit juridische vakken. De profileringsruimte kan met juridische of andere vakken worden ingevuld. Studenten kunnen kiezen uit de volgende profielen:

- Privaatrecht voor de algemene rechtspraktijk

- Actuele dilemma's in strafrechtspleging
- Recht en maatschappij
- Fiscaal-economisch
- Belastingrecht
- Transnational legal studies
- Mensenrecht en migratie
- Human Rights and migration

De *bacheloropleiding Notarieel recht* is in 2010 – 2011 van start gegaan met een nieuw curriculum. Na de gemeenschappelijke propedeuse starten de studenten Notarieel recht in het tweede jaar met het vak Notariswet. Daarnaast volgen de studenten andere algemene fiscale vakken. Het programma kent geen keuzevakken. Bijlage C geeft een overzicht van het programma.

De faculteit biedt bachelorstudenten de mogelijkheid om in het tweede en derde bachelorjaar deel te nemen aan een honoursprogramma. Honoursstudenten volgen naast het reguliere bachelorcurriculum een extracurriculair traject van 30 EC. Het honoursprogramma bestaat uit een facultair deel (12 EC) en een faculteitsoverstijgend deel (18 EC). De zelfstudie stelt dat de belangstelling voor het honoursprogramma vooralsnog bescheiden is. Dit komt omdat de faculteit excellente studenten ook andere mogelijkheden biedt voor extracurriculaire activiteiten. Studenten kunnen bij voorbeeld voor een financiële vergoeding ook mentor worden.

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* (studiejaar 2010 – 2011) heeft zeven afstudeerrichtingen:

- IT en recht
- Privaatrecht
- Staats- en bestuursrecht
- Internationaal en Europees recht
- Strafrecht
- Criminologie en recht
- Fiscaal recht

Elke richting omvat een verplicht verdiepingsvak (van 12 EC of twee verdiepingsvakken van 6 EC), een integratievak (van 6 EC), keuzeruimte (variërend van 21 tot 24 EC) en de scriptie (12 EC). Studenten kunnen kiezen uit de volgende integratievakken: Jeugdrecht I, Media en communicatierecht, Gezondheidsrecht, Publiekrechtelijke rechtshandhaving en Rechtssociologie en rechtspleging. De keuzeruimte kan worden ingevuld met keuzevakken uit verschillende afstudeerrichtingen (bijvoorbeeld ten behoeve van het afstuderen in twee richtingen), een stage of met deelname aan een uitwisselingsprogramma. De programma's wordt beschreven in bijlage D.

Afstudeerrichting IT en Recht

De afstudeerrichting IT en recht kent twee verplichte vakken, het vak Actualiteiten Internetrecht en het vak E-commerce law. De studiegids vermeldt dat in het vak Actualiteiten Internetrecht wordt ingegaan op de problemen die zich bij rechtsvorming op internet voordoen. Onderwerpen die aan de orde komen zijn privacy, aansprakelijkheid van tussenpersonen, online geschillenoplossing en softwareoctrooien. Het vak E-commerce law gaat in op de juridische aspecten van het online zakendoen. De studiegids stelt dat het vak inzicht geeft in thema's als aansprakelijkheid van service providers, elektronische contracten en online geschillenbeslechting. De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 24 EC.

Afstudeerrichting Privaatrecht

Studenten kiezen een verdiepingsvak uit een lijst van vijf verdiepingsvakken. Er kan gekozen worden uit Aansprakelijkheid en verzekering, Burgerlijk procesrecht, Personen- en familierecht, Sociaal recht en Ondernemingsrecht. Met het verplichte vak Internationaal privaatrecht I is voorzien in de internationale component van de afstudeerrichting Privaatrecht. Dit vak houdt zich bezig met de vraag welk recht van toepassing is op privaatrechtelijke verhoudingen met internationale elementen, met de rechtsmacht van de rechter en met de tenuitvoerlegging van buitenlandse uitspraken. De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 24 EC.

Afstudeerrichting Staats- en bestuursrecht

De vakken Europees recht en Verdieping staats- en bestuursrecht zijn de verplichte vakken van deze afstudeerrichting. In het laatstgenoemde vak vindt verdieping plaats van in de bacheloropleiding verkregen inzichten in de juridische aspecten van wetgeving. In het vak Europees recht wordt ingegaan op uitgebreide en verdiepte kennis van het recht van de Europese Unie na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon. De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 24 EC.

Afstudeerrichting Internationaal en Europees recht

De afstudeerrichting Internationaal en Europees recht omvat de verplichte vakken Europees recht, Internationaal privaatrecht I en Vaardighedenoefening internationaal recht. In dit laatste vak worden internationale thema's vanuit verschillende rechtsgebieden onderzocht en schrijven studenten een wetenschappelijk onderbouwde paper op het gebied van volkenrecht, Europees recht en/of internationaal privaatrecht. Ook volgen studenten nog twee verplichte keuzevakken (te kiezen uit een lijst van 6 keuzevakken). De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 21 EC.

Afstudeerrichting Strafrecht

De afstudeerrichting kent drie verplichte vakken, de vakken Verdieping strafrecht, Europees strafrecht en *International criminal courts and tribunals*. Het vak Verdieping strafrecht heeft als doel de opgedane basiskennis over het materiële en het formele strafrecht uit te breiden en te verdiepen door bestudering van een aantal belangrijke strafrechtelijke thema's. De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 24 EC.

Afstudeerrichting Criminologie en recht

De afstudeerrichting kent het verplichte vak Verdieping criminologie en een verplicht keuzevak (Europees strafrecht of *International Criminal Courts and Tribunals*). Het vak Verdieping criminologie bestaat uit twee vakken, Inleiding criminologie en Theoretische criminologie. Het vak Inleiding criminologie biedt een eerste kennismaking met de verschillende velden en thema's waar de criminologie zich mee bezig houdt. Het vak Theoretische criminologie geeft een overzicht van de verschillende theoretische stromingen binnen de criminologie en biedt inzicht in de verschillende verklaringen van criminaliteit en crimineel gedrag en de daaruit voortvloeiende wijze van bestrijding van criminaliteit. De afstudeerrichting heeft een keuzeruimte van 24 EC.

Afstudeerrichting Fiscaal recht

Deze afstudeerrichting kent twee varianten, directe belastingen en indirecte belastingen. De varianten hebben een aantal gemeenschappelijke vakken, Capita Selecta Belastingrecht (3 EC), Formeel belastingrecht (3 EC), Inkomstenbelasting Winst (6 EC), Omzetbelasting (6 EC) en Vennootschapsbelasting (12 EC). Studenten van de variant directe belastingen volgen daarnaast de vakken Inkomstenbelasting Niet Winst (6 EC) en Internationaal en EU

belastingrecht (12 EC). Studenten van de variant indirecte belastingen volgen vakken als European Value Added Tax (6 EC) en Indirecte belastingen en Internationale Handel (6 EC). De vereisten voor het lidmaatschap van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) (onder andere 52 EC aan belastingrechtelijke vakken, waarvan 30 EC in de masteropleiding) zijn er de oorzaak van dat de afstudeerrichting geen keuzeruimte heeft.

Het curriculum van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid wordt met ingang van het studiejaar 2011-2012 gewijzigd. Daarbij krijgen alle afstudeerrichtingen dezelfde opzet: een verdiepvingsvak van 12 EC, een verplicht vak dat kenmerkend is voor de afstudeerrichting en een integratievak van 6 EC. Ook wordt het nieuwe vak Methoden van rechtswetenschap (6 EC) een verplicht onderdeel van alle afstudeerrichtingen.

De *masteropleiding Notarieel recht* bestaat uit verplichte vakken (42 EC), één keuzevak (6 EC) en de afsluitende scriptie (12 EC). De vereisten van het Besluit benoemingsvereisten Kandidaat-notaris leiden ertoe dat de opleiding veel verplichte vakken kent en dus weinig keuzeruimte heeft. De beschikbare keuzeruimte kan worden ingevuld met een keuzevak of een stage. Om aan de eisen voor civiel effect te kunnen voldoen moet het keuzeonderdeel juridisch worden ingevuld. Met ingang van het studiejaar 2011-2012 wordt het curriculum gewijzigd. Het programma wordt beschreven in bijlage E.

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

Volgens de zelfstudies wordt daar waar mogelijk door docenten een relatie gelegd tussen het onderwijs en hun onderzoek. Docenten zoeken daarbij aansluiting bij de facultaire onderzoeksprogramma's. Tijdens het bezoek hebben docenten aangegeven dat dit vooral in het derde jaar plaats vindt. Ook worden studenten soms uitgenodigd mee te werken aan onderzoek. Studenten Rechtsgeleerdheid hebben tijdens het bezoek aangegeven dat het onderzoek van de docenten regelmatig terugkomt in de colleges. Studenten Notarieel recht hebben aangegeven dat het onderzoek van de docenten in zeer beperkte mate terugkomt tijdens de colleges.

Onderzoeksvaardigheden komen bij beide bacheloropleidingen aan de orde in de drie vaardighedenvakken: Juridische Vaardigheden, Rechtzoeken en Pleitoeffening. In het eerstejaarsvak Juridische vaardigheden leren studenten juridische teksten lezen en begrijpen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het vinden van informatie, het analyseren van juridische redeneringen en het vormen van een eigen mening. Studenten voeren verschillende opdrachten uit en schrijven een paper. Tijdens het bezoek bleek dat de eerstejaarsstudenten over het algemeen tevreden zijn over het vak Juridische Vaardigheden.

In het tweede jaar staat het vak Rechtzoeken geprogrammeerd. In dit vak wordt van studenten verwacht dat zij jurisprudentie, parlementaire stukken en literatuur verzamelen,

begrijpen en beoordelen. Daarnaast moeten zij dit schriftelijk en mondeling bespreken en hierover een standpunt innemen in een discussie. In het derdejaarsvak Pleitoefening schrijven de studenten op basis van een casus een processtuk (in groepsverband) en een pleitnotitie (individueel). Het vak wordt afgesloten met een pleidooi voor een meervoudige kamer van de rechtbank.

De bachelorstudenten met wie de commissie gesproken heeft zijn tevreden over het vaardighedenonderwijs in het tweede en derde jaar. Ook ontvangen ze individuele feedback op papers. Het is de commissie duidelijk geworden dat een intensieve training mondelinge vaardigheden onderdeel is van het vak Pleitoefening. Hierbij worden studenten opgenomen op video en krijgen ze gerichte feedback van een psycholoog. Studenten Notarieel recht gaven aan dat een vak als Pleitoefening ook voor aspirant-notarissen belangrijk is om mondelinge vaardigheden te oefenen en te leren.

Academische vaardigheden als schrijven en presenteren van papers komen aan de orde in de werkgroepen. Studenten leren de uit de casus voortvloeiende rechtsvragen te analyseren en op te lossen. De zelfstudie noemt dit 'onderzoekend leren', waarmee bijgedragen wordt aan de ontwikkeling van een academische attitude. Bij deelname aan de werkgroepen wordt een actieve inzet en voorbereiding van studenten gevraagd.

De programma's waarborgen de relatie met de beroepspraktijk door docenten aan te trekken die voor een deel werkzaam zijn in de beroepspraktijk. Een aantal docenten werkt in de advocatuur, het notariaat of binnen de rechterlijke macht als plaatsvervangend rechter of raadshoor.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De zelfstudie stelt dat het recht wordt bestudeerd aan de hand van in de wetenschap en in de rechtspraktijk ontwikkelde begrippen. Deze begrippen liggen ten grondslag aan regelgeving en zijn relevant voor interpretatie en toepassing van regels. In de positiefrechtelijke vakken vindt ontwikkeling van inzicht in deze begrippenkaders plaats in wisselwerking met de ontwikkeling van analytische en probleemoplossende vaardigheden. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij actuele ontwikkelingen. Bij het vak Encyclopedie II wordt bijvoorbeeld een casus behandeld inzake de SGP en vrouwen in vertegenwoordigende organen. Daarnaast wordt aangesloten bij recente wetenschappelijke ontwikkelingen. Bij de vakken Juridische vaardigheden, Encyclopedie II en Europese rechtsbescherming worden ook wetenschappelijke artikelen gebruikt.

Studenten Rechtsgeleerdheid kunnen op eigen initiatief deelnemen aan pleitwedstrijden en – gezelschappen, waarbij relevante vaardigheden voor de beroepspraktijk geoefend worden. De faculteit vindt dit belangrijk en kent aan deelname aan dergelijke wedstrijden studiepunten toe.

Tijdens het bezoek hebben studenten aangegeven dat het door de beperkte keuzeruimte in het programma niet mogelijk is om in het buitenland te studeren zonder studievertraging op te lopen. Ook worden nagenoeg geen vakken in het Engels gegeven.

Bacheloropleiding Notarieel recht

De zelfstudie stelt dat in het onderwijs wordt aangesloten bij actuele rechtsontwikkelingen. Bij het derdejaars vak Huwelijksvermogensrecht wordt bijvoorbeeld ingegaan op het wetsvoorstel tot herziening van het huwelijksvermogensrecht. Ook de bespreking van de structuur en grondslagen van de deelgebieden van het recht stoelt op in de wetenschap

ontwikkelde inzichten. Dat gebeurt, volgens de zelfstudie, door naast studieboeken ook wetenschappelijke artikelen te gebruiken (bijvoorbeeld bij de vakken Juridische vaardigheden, Encyclopedie II, Erfrecht I en Erfrecht II en Huwelijksvermogensrecht).

De voorbereiding op de notariële beroepspraktijk vindt volgens de zelfstudie onder andere plaats door de oefening in het oplossen van casussen. De keuze van onderwerpen en casusposities wordt ingegeven door actualiteit en relevantie voor de rechtspraktijk. Het eerste vak in het tweede jaar, het vak Notariswet, besteedt specifiek aandacht aan de wettelijke regelingen en het tuchtrecht betreffende het notarisambt. Daarnaast organiseert de notariële studievereniging VIVA excursies naar notariskantoren, de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap en reizen naar het buitenland.

Studenten hebben tijdens het gesprek met de commissie laten blijken dat ze het prettig vinden dat ze in een vroeg stadium in aanraking komen met notariële vakken. In het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding volgen de studenten vakken als Notariswet, Erfrecht, Belastingrecht I, II en III en het vak Vennootschaps- en rechtspersonenrecht.

Masteropleidingen

De zelfstudies vermelden dat het onderwijs van beide masteropleidingen aansluit op actuele ontwikkelingen binnen het vakgebied. Bij alle programmaonderdelen zijn wetenschappelijk medewerkers betrokken die actief deelnemen aan actueel onderzoek.

Volgens de zelfstudie doet de student niet alleen kennis en vaardigheden op. De student kan ook actief bijdragen aan wetenschappelijke kennisontwikkeling, bijvoorbeeld door een scriptieonderzoek te doen dat deel uitmaakt van een breder onderzoek. Dit past binnen de VU-visie *Community of Learners*. Deze visie is gericht op het opleiden van studenten tot kritische en betrokken burgers die vanuit een onderzoekende houding problemen kunnen aanpakken en die hun verantwoordelijkheid nemen in de samenleving.

Beide masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie. In de scriptie past de student de geleerde onderzoeksvaardigheden toe.

De programma's waarborgen de relatie met de beroepspraktijk door docenten aan te trekken die tevens in de rechtspraktijk werkzaam zijn, bijvoorbeeld als advocaat of rechter-plaatsvervanger.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De zelfstudie stelt dat het wetenschappelijk karakter naar voren komt in de bestudering van (onderdelen van) het recht in een breder verband vanuit rechtshistorische, -vergelijkende en -theoretische inzichten. Het rechtsgebied wordt steeds mede vanuit wetenschappelijke theorievorming benaderd. Studenten hebben tijdens het bezoek aangegeven dat het onderzoek van de docenten regelmatig terugkomt in de colleges. Daarnaast worden studenten soms uitgenodigd mee te werken aan het onderzoek van de docenten.

In alle afstudeerrichtingen wordt aandacht besteedt aan vaardigheden. In de afstudeerrichting IT en recht maken studenten bij het verdiepingsvak Actualiteiten internetrecht diverse opdrachten. Aan het einde van het vak maken ze een werkstuk dat ze presenteren en verdedigen ten opzichte van medestudenten. Bij het verdiepingsvak Strafrecht van de afstudeerrichting Strafrecht worden twee gastcolleges gegeven en schrijven de studenten een paper. In de afstudeerrichting Staats- en bestuursrecht worden bij het verplichte vak Europees recht actieve deelname aan discussies en beargumenteerde standpunten van

studenten verwacht. In de afstudeerrichting Privaatrecht maken studenten bij het verplichte verdiepingsvak Ondernemingsrecht drie opdrachten (het schrijven van een commentaar, het geven van een advies en het uitwerken van een casus). Ook bij dit vak wordt actieve deelname aan de discussie verwacht. Bij de afstudeerrichting Fiscaal recht houden studenten bij het vak Inkomstenbelasting winst een presentatie. Bij het vak *Capita selecta* belastingrecht schrijven de studenten van deze afstudeerrichting een paper.

In studiejaar 2011-2012 zal voor alle afstudeerrichtingen het verplichte vak Methoden van rechtswetenschap worden ingevoerd. Dit vak valt onder de verantwoordelijkheid van de in 2009 aangestelde hoogleraar Methoden en Technieken van Recht en Rechtswetenschap.

Tijdens het bezoek hebben studenten bevestigd dat (onderzoeks)vaardigheden in de verschillende afstudeerrichtingen van de masteropleiding bij verschillende vakken aan de orde komen. Studenten maken bij veel vakken opdrachten of schrijven papers waarover ze een presentatie houden. Bij de afstudeerrichting Internationaal en Europees recht vindt ook een vaardigheidstraining plaats. Hierbij geven studenten in een kleine groep presentaties en krijgen ze feedback op inhoud en manier van presenteren.

De relatie met de rechtspraktijk en de aansluiting bij actuele ontwikkelingen komt op verschillende manieren aan de orde in het programma. Zo wordt bijvoorbeeld bij de vakken Verdieping ondernemingsrecht (afstudeerrichting Privaatrecht) en Actualiteiten internetrecht (afstudeerrichting IT en recht) aansluiting gezocht bij actuele ontwikkelingen in wetgeving, rechtspraak en in de wetenschappelijke doctrine. Bij de vakken Verdieping aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht en Verdieping burgerlijk procesrecht van de afstudeerrichting Privaatrecht, wordt ingegaan op redeneren met behulp van het relevante begrippenapparaat en het oplossen van praktische problemen. Bij het vak Verdieping Staats- en bestuursrecht (afstudeerrichting Staatsrecht) maken studenten zelf een wettelijke regeling en is er een verplichte excursie. Voor de afstudeerrichting Fiscaal recht geldt dat de indeling van het curriculum aansluit bij de belangrijkste onderwerpen in de fiscale adviespraktijk (inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting en omzetbelasting).

Masteropleiding Notarieel recht

De zelfstudie vermeldt dat aansluiting wordt gezocht bij actuele ontwikkelingen in literatuur, regelgeving en jurisprudentie. Bij het vak Successiewet wordt bijvoorbeeld ingegaan op de ingrijpende wetswijzigingen die per 1 januari 2010 hebben plaatsgevonden.

Ook besteedt het programma aandacht aan vaardigheden die nodig zijn voor de beroepspraktijk. Zo komt bij de vakken Successiewet, Belastingen van rechtsverkeer en *Estate planning* bijvoorbeeld het redeneren met behulp van het relevante begrippenapparaat en het oplossen van praktische problemen aan de orde. Daarnaast leren studenten juridische producten te ontwikkelen, zoals adviezen aan cliënten. Daarnaast hebben studenten tijdens het bezoek opgemerkt dat er vrij veel aandacht is voor schriftelijke vaardigheden, in de vorm van het schrijven van papers. Bij het vak Successiewet bijvoorbeeld schrijven de studenten drie adviesmemo's, waarvan er een mondeling gepresenteerd wordt.

Studenten hebben tijdens het bezoek aangegeven dat het onderzoek van de docenten ook in de masteropleiding beperkt terugkomt in de colleges.

Oordeel

De commissie heeft de programma's van de vier bachelor- en masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de eisen die aan een wetenschappelijke opleiding zouden mogen

worden gesteld. De commissie heeft vastgesteld dat in het bachelor- en in het masteronderwijs voldoende aandacht is voor de actuele praktijk van de relevante beroepen. Zij waardeert de inzet van docenten die zowel bij de faculteit als in de beroepspraktijk werkzaam zijn. In het onderwijs wordt gebruik gemaakt van actuele wetenschappelijke literatuur en degelijke handboeken.

De commissie stelt vast dat in beide bacheloropleidingen voldoende aandacht is voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden. Deze komen ieder jaar terug in de vaardighedenvakken. De commissie heeft met waardering kennisgenomen van de uitgebreide aandacht voor mondelinge vaardigheden in het vak Pleitoeefening.

Ook in de masterprogramma's wordt volgens de commissie voldoende aandacht aan onderzoeksvaardigheden besteed. De commissie waardeert het dat het oefenen van vaardigheden bij veel vakken aan de orde komt, in de vorm van opdrachten en papers. In de afsluitende masterscriptie worden de geleerde onderzoeksvaardigheden toegepast.

De commissie heeft aan de hand van gesprekken met studenten geconstateerd dat in zowel de *bachelor- als masteropleiding Rechtsgeleerdheid* het onderzoek van de docenten regelmatig terugkomt in de vakken. De commissie waardeert de keuze van de faculteit om per 2011-2012 een vak Methoden van rechtswetenschap verplicht te stellen in alle afstudeerrichtingen van de masteropleiding. Hierdoor krijgen onderzoeksvaardigheden een meer expliciete plaats in het programma en worden studenten beter voorbereid op de masterscriptie.

Op basis van het programma en de gesprekken stelt de commissie vast dat de afstudeerrichting Privaatrecht geen verplicht vak op het gebied van goederenrecht omvat. Omdat dit een belangrijk rechtsgebied is binnen het privaatrecht, adviseert de commissie een dergelijk vak op te nemen in het programma.

De commissie stelt vast dat het onderzoek van docenten in zowel de *bachelor- als de masteropleiding Notarieel recht* slechts beperkt terugkomt. De commissie vindt het positief dat studenten al vroeg in de opleiding in aanraking komen met het notariële vakgebied. Dit vindt onder ander plaats in het vak Notariswet, dat in de eerste periode van het tweede bachelorjaar geprogrammeerd is.

De commissie komt daarom voor alle vier opleidingen tot het oordeel 'voldoende' voor het facet dat betrekking heeft op de wetenschappelijke eisen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

In de zelfstudies zijn overzichten opgenomen, waarin per vak wordt aangegeven aan welke eindkwalificatie gewerkt wordt. Hieronder worden de belangrijkste karakteristieken per opleiding kort uiteengezet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Beheersing van de basis van de verschillende deelgebieden van het recht vormt volgens de zelfstudie de basis van het rechtenonderwijs. Deze eindterm komt dan ook in nagenoeg alle bachelorvakken naar voren. Ook de analytische vaardigheid gericht op het lezen, begrijpen en analyseren van juridische teksten speelt een belangrijke rol in de bacheloropleiding. Deze eindterm komt ook in het merendeel van de vakken aan de orde. Hetzelfde geldt voor het oplossen van juridische casus (probleemoplossende vaardigheid). De informatievaardigheden (raadplegen van bronnen, verzamelen en beoordelen van informatie en het bijhouden van ontwikkelingen) komen met name aan de orde in de vaardigheden vakken (de vakken Juridische vaardigheden, Rechtzoeken en Pleitoefening). In de bachelorscriptie ligt de nadruk op kritische reflectie op regelgeving vanuit verschillende perspectieven, het analyseren en opzetten van juridische argumentatiestructuren, schriftelijke presentatie, een beargumenteerde positie innemen in het debat en de eerder genoemde informatievaardigheden.

Bacheloropleiding Notarieel recht

Kennis van en inzicht in de voor de notariële rechtsbeoefening relevante deelgebieden van het positieve recht is een belangrijk onderdeel van het programma. Dit komt dan ook in nagenoeg alle bachelorvakken aan de orde. Hetzelfde geldt voor analytische vaardigheden als het kunnen analyseren en oplossen van juridische vraagstukken en het lezen, begrijpen en analyseren van juridische teksten. Ook deze twee eindtermen komen in nagenoeg alle bachelorvakken naar voren. De eindtermen op het gebied van communicatieve vaardigheden komen met name naar voren in de vaardighedenvakken (de vakken Juridische Vaardigheden, Rechtzoeken en Pleitoefening). In deze vakken komen ook de informatievaardigheden aan bod. In de bachelorscriptie ligt de nadruk op kritische reflectie op regelgeving vanuit verschillende perspectieven, het analyseren en opzetten van juridische argumentatiestructuren, schriftelijke presentatie, een beargumenteerde positie innemen in het debat en de eerder genoemde informatievaardigheden.

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat ethische dilemma's vooral bij de Encyclopedievakken en het vak Notariswet aan de orde komen.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De zelfstudie biedt per afstudeerrichting een overzicht waarin de verplichte vakken worden gerelateerd aan de eindtermen. Hieruit blijkt dat diepgaande en specialistische kennis van een deelgebied in nagenoeg alle verplichte vakken aan de orde komt. Ook het diepgaand analyseren, interpreteren en kritisch beschouwen van literatuur en juridische bronnen (analytische vaardigheid) komt in veel verplichte vakken naar voren. Hetzelfde geldt voor het onderkennen, analyseren en oplossen van complexe juridische problemen (probleemoplossende vaardigheid). In de integratievakken ligt de nadruk op inzicht in de samenhang tussen verschillende onderdelen van het recht. Ook besteden deze vakken aandacht aan het integraal benaderen van een probleem vanuit verschillende rechtsgebieden (analytische vaardigheid) en het diepgaand analyseren van een complexe casus waarbij de student zelfstandig oplossingen aandraagt (probleemoplossende vaardigheid). In de scriptie ligt de nadruk vooral op de analytische en probleemoplossende vaardigheden. Hierbij gaat het onder andere om het zelfstandig voorbereiden en uitvoeren van een rechtswetenschappelijk onderzoek op academisch niveau.

Masteropleiding Notarieel recht

In de verplichte vakken wordt de kennis van de masterstudent verdiept en krijgt de masterstudent inzicht in de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het Notariële recht. In alle verplichte vakken komen de eerste drie eindkwalificaties (diepgaande kennis van

en inzicht in een deelgebied en de samenhang tussen verschillende onderdelen) nagenoeg allemaal naar voren. Ook analytische en probleemoplossende vaardigheden krijgen in het merendeel van de verplichte vakken aandacht. De onderzoeks- en presentatievaardigheden komen in twee verplichte vakken aan de orde. Dit zijn de vakken Successiewet en Verenigingen- en stichtingenrecht. De afsluitende masterscriptie is het onderdeel waarin nagenoeg alle eindtermen samen komen.

Oordeel

In de beschrijving in de zelfstudies is inzichtelijk gemaakt in welke onderdelen van de programma's de verschillende eindkwalificaties aan de orde komen. De commissie heeft geconstateerd dat de eindkwalificaties voor elke vak in concrete leerdoelen zijn vertaald. Daarnaast stelt zij vast dat de inhoud van de programma's studenten de mogelijkheid biedt om de leerdoelen te bereiken.

Ten aanzien van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* concludeert de commissie dat de eindkwalificatie gericht op elementaire kennis van Engelse juridische terminologie slechts beperkt gerealiseerd wordt in het programma. Deze eindkwalificatie komt in twee verplichte vakken expliciet naar voren. De commissie adviseert de opleiding deze eindkwalificatie in meer vakken terug te laten komen.

Hetzelfde geldt voor de eindkwalificatie gericht op het reflecteren op de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid van zowel de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* als de *bacheloropleiding Notarieel recht*. Deze eindkwalificatie heeft volgens de commissie betrekking op de meer ethische aspecten van het beroep. Deze eindkwalificatie komt in slechts twee vakken aan de orde. De commissie adviseert de faculteit in beide programma's meer aandacht te besteden aan de ethische aspecten van de verschillende beroepen.

De commissie stelt vast dat in *beide bacheloropleidingen* de nadruk ligt op de kenniscomponent. Dit komt in nagenoeg alle bachelorvakken aan de orde. Daarnaast komen vaardigheden als het kunnen lezen, begrijpen en analyseren van juridische teksten in veel vakken terug. Hetzelfde geldt voor probleemoplossende vaardigheden als het selecteren van juridische relevante feiten uit een feitencomplex, het selecteren van rechtsregels en het oplossen van juridische casus.

Voor de *masteropleidingen* stelt de commissie vast dat de nadruk ligt op diepgaande en specialistische kennis van en inzicht in een deelgebied. Daarnaast ligt in de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* nadruk op het diepgaand analyseren, interpreteren en beschouwen van literatuur en juridische bronnen, en het uitvoeren van rechtswetenschappelijk onderzoek en het schriftelijke presenteren van een wetenschappelijk betoog. In de *masteropleiding Notarieel recht* is veel aandacht voor het in samenhang beoordelen van juridische en maatschappelijke aspecten van vraagstukken en inzicht in problemen die zich bij rechtsvorming kunnen voordoen. Ook het afleiden van rechtsregels uit concrete gevallen komt in alle (verplichte) vakken voor. Hetzelfde geldt voor het onderkennen, analyseren en oplossen van complexe juridische problemen.

De commissie komt daarom voor alle vier opleidingen tot het oordeel 'voldoende' voor het facet dat betrekking heeft op de relatie tussen de eindtermen en het programma.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.
--

Beschrijving

Bacheloropleidingen

De zelfstudie stelt dat het verplichte programma gedeeltelijk concentrisch is opgebouwd. In het gemeenschappelijke eerste jaar van de bacheloropleidingen maakt de student zich vrijwel alle deelgebieden van het recht en vaardigheden op elementair niveau eigen. Het eerste jaar heeft een oriënterende en selecterende functie.

De bacheloropleidingen kennen een vaardighedenleerlijn waar analytische en probleemoplossende vaardigheden aan de orde komen. De leerlijn valt onder de verantwoordelijkheid van een hoogleraar Methoden en Technieken Recht en Rechtswetenschappen. De leerlijn bestaat uit de vakken Juridische vaardigheden, Rechtzoeken en Pleitoefening (zie ook facet 4). Deze leerlijn kent een opbouw waarbij studenten starten met het oefenen van basale juridische vaardigheden als het vinden van informatie en het leren lezen en begrijpen van juridische teksten. De leerlijn wordt afgerond met een pleidooi op basis van een pleitnotitie. Daarnaast oefenen studenten ook in de andere vakken vaardigheden door het maken van opdrachten en het schrijven van papers. De opleiding wordt afgerond met de bachelorscriptie, waarin de student zijn onderzoeks- en schriftelijke vaardigheden verder kan ontwikkelen en kan laten zien.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

In het tweede bachelorjaar (en deels in het derde jaar) worden kennis en vaardigheden uitgebreid en verdiept. De zelfstudie vermeldt dat de keuze voor de concentrische opbouw voortkomt uit de overtuiging dat het een bijna onmogelijke opgave voor studenten is om in één studiejaar – zeker wanneer dat het eerste jaar is - voor een bepaald kernleerstuk het beoogde eindniveau te behalen. Daarnaast kan de student, volgens de zelfstudie, pas na kennismaking met alle onderdelen van het recht samenhang tussen deze delen zien. De zelfstudie vermeldt verder dat de concentrische opbouw ervoor zorgt dat de stof goed beklijft.

De meeste vakken bouwen op elkaar voort. Het eerstejaarsvak Beginselen strafrecht wordt in het tweede jaar gevolgd door het vak Materieel strafrecht. Het vak Inleiding goederenrecht in het eerste jaar bijvoorbeeld, kent een vervolg in het tweede jaar met het vak Contracten en goederenrecht. Een aantal onderdelen komt eenmaal aan de orde, zoals vennootschaps- en rechtspersonenrecht.

Het derde jaar bestaat (met ingang van studiejaar 2010 – 2011) uit de profileringsruimte, een aantal verplichte vakken en de bachelorscriptie. De zelfstudie vermeldt dat een profiel een samenhangend programma is, dat gewijd is aan een bepaald juridisch thema dat vanuit verschillende perspectieven wordt benaderd.

Bacheloropleiding Notarieel recht

De zelfstudie stelt dat de drie praktijkgebieden in het notariaat (de familiepraktijk, de onroerendgoedpraktijk en de ondernemingspraktijk) in een logische volgorde aan bod komen.

De verschillende vakken bouwen hierbij op elkaar voort. Het eerstejaars vak Inleiding goederenrecht bijvoorbeeld, wordt gevolgd door het deel goederenrecht in het vak Contracten- en goederenrecht, en vervolgens voortgezet in de vakken Verbreding goederenrecht I en II. Verder zijn de goederenrechtelijke vakken ondersteunend voor vakken als Erfrecht I en II, Huwelijksvermogensrecht en de mastervakken Successiewet, Belastingen van rechtsverkeer en Estate planning.

In het tweede bachelorjaar worden kennis en vaardigheden uitgebreid en verdiept en komen ook de klassieke notariële vakken aan bod. Het tweede jaar begint met het vak Notariswet, waarin de wetgeving betreffende de notariële beroepsbeoefening wordt behandeld. Hierdoor kan bij volgende notariële vakken (de familierechtelijke en ondernemingsrechtelijke vakken) worden teruggegrepen op de ethiek die van invloed is op de uitoefening van de notariële praktijk. In het nieuwe curriculum is het vak Verbreding goederenrecht uitgebreid naar 9 EC.

Het derde jaar omvat de onderdelen Belastingrecht, Ondernemingsrecht en Bedrijfseconomie. In het nieuwe curriculum is het onderdeel Belastingrecht verplaatst van de masteropleiding naar de bacheloropleiding. Hierdoor komen studenten al in de bachelorfase in aanraking met fiscale aspecten van het recht. In de afsluitende bachelorscriptie toont de student zijn schrijfvaardigheden en analytische, informatie- en probleemoplossende vaardigheden.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De faculteit heeft gekozen voor een brede masteropleiding. De afstudeerrichtingen bieden de studenten houvast bij het bepalen van een samenhangend afstudeerprofiel. Daarnaast dragen de afstudeerrichtingen bij aan de herkenbaarheid bij het afnemende veld. Ook stelt de zelfstudie dat specialistische kennis op ten minste één deelgebied van het recht een voorwaarde is om de benodigde analytische, probleemoplossende en onderzoeksvaardigheden met de vereiste diepgang te kunnen ontwikkelen. De zelfstudie stelt dat met deze opzet de beoogde integratieve benadering van het recht vanuit verschillende deelgebieden kan worden gewaarborgd en dat studenten twee afstudeerrichtingen kunnen combineren.

De masteropleiding biedt, volgens de zelfstudie, verdieping van kennis en inzicht in een deelgebied van het recht in wisselwerking met verdere ontwikkeling van analytische en onderzoeksvaardigheden. Het verplichte verdiepingsvak staat centraal. In dit vak maakt de student zich grondige kennis van het gekozen deelgebied eigen. De integratievakken en het internationaal en/of Europeesrechtelijke vak sluiten hier inhoudelijk op aan. Deze verplichte onderdelen vormen samen de basis en worden in het eerste semester aangeboden. Daarna kan de student zich verder verdiepen of verbreden door keuzevakken te volgen of een stage te doen. Veel studenten (gemiddeld 20 %) verbreden zich door middel van het voltooien van twee afstudeerrichtingen. Deze studenten breiden de masterscriptie uit naar 18 EC. Hun onderwerp moet dan inhoudelijk verwant zijn aan beide richtingen. Ook moeten de verplichte onderdelen van beide richtingen worden afgerond. Er hoeft maar één integratievak te worden voltooid. De keuze voor twee richtingen betekent een masteropleiding van ten minste 78 EC.

Tot op heden stellen de meeste afstudeerrichtingen geen nadere voorwaarden voor de invulling van de keuzeruimte. De afstudeerrichting Fiscaal recht kent als enige afstudeerrichting geen keuzeruimte. De afstudeerrichting Internationaal en Europees Recht werkt met een beperkte lijst van keuzevakken. De zelfstudie stelt dat studenten geadviseerd wordt om bij de invulling van de vrije keuzeruimte te overleggen met de coördinator van de afstudeerrichting. Met ingang van 2011-2012 zullen hier echter voor alle afstudeerrichtingen regels voor gelden. Dan wordt ook het vak Methoden van rechtswetenschappelijk onderzoek een verplicht onderdeel van alle afstudeerrichtingen.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft, hebben aangegeven dat ze vrij zijn in het invullen van de keuzeruimte, al verschilt dit wel per afstudeerrichting. Bij de afstudeerrichting Internationaal en Europees recht kiezen de studenten uit een beperkt aantal vakken. Ook het integratievak kunnen de studenten zelf kiezen. De docenten hebben dit bevestigd.

Zowel in de zelfstudie als in het gesprek met de docenten is aangegeven dat deze keuzeruimte in het nieuwe mastercurriculum beperkt zal worden. Er zullen meer eisen worden gesteld aan de invulling van de keuzeruimte, waarbij studenten bijvoorbeeld moeten kiezen uit een aantal variantgebonden integratievakken.

Masteropleiding Notarieel recht

De zelfstudie vermeldt dat de masteropleiding Notarieel recht verdieping van kennis en inzicht biedt in een deelgebied van het recht, in wisselwerking met verdere ontwikkeling van analytische en onderzoeksvaardigheden. Studenten oefenen onderzoeks- en presentatievaardigheden niet in afzonderlijke programmaonderdelen, maar in de context van de bestudering van deelgebieden van het notariële recht.

De masteropleiding bouwt voort op de in de bacheloropleiding verworven kennis van de notariële vakgebieden: familie(vermogens)recht, ondernemingsrecht en onroerendgoedrecht. De student maakt zich tevens de fiscale consequenties van deze vakgebieden eigen. De opleiding bestaat grotendeels uit verplichte onderdelen. Bij het verplichte integratievak Estate planning vindt de integratie tussen Erfrecht, Huwelijksvermogensrecht, Successierecht en Inkomstenbelasting plaats. In dit vak wordt ingegaan op de vragen die bij cliënten van notariskantoren en aanverwante financiële dienstverleners op deze gebieden leven. Studenten hebben dit tijdens het bezoek bevestigd. Veel onderwerpen komen in dit vak samen en ze zien in dit vak concrete voorbeelden van testamenten en huwelijkse voorwaarden.

Studenten kunnen de keuzeruimte (6 EC) ook benutten voor een stage. Hier wordt in de praktijk weinig gebruik van gemaakt.

Bijna een derde van de studenten verbreedt zich door een tweede opleiding te volgen (met name de masteropleiding Rechtsgeleerdheid). Hierbij volgen de studenten minimaal 78 EC en wordt de masterscriptie uitgebreid naar 18 EC. Het onderwerp van de masterscriptie moet relevant zijn voor beide opleidingen.

Oordeel

De commissie stelt vast dat het programma's voldoende samenhangend zijn. In algemene zin geldt dat de masteropleidingen voortbouwen op de bacheloropleidingen. De commissie constateert dat de propedeuse een basis legt voor zowel de bestudering van het recht als de juridische vaardigheden in het vervolg van de opleiding. De commissie is van mening dat de vaardighedenleerlijn in de bacheloropleidingen een goede opbouw kent en een belangrijke bijdrage levert aan de samenhang in de programma's.

Bacheloropleiding en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie waardeert de (deels) concentrische opbouw van de bacheloropleiding, waardoor kennis beklijft en op termijn bijdraagt aan een beter inzicht in het betreffende rechtsgebied. De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid kent een duidelijke opbouw, waarbij de verschillende vakken op elkaar voortbouwen. De masteropleiding biedt verdere verdieping en laat een duidelijke opbouw van kennis en inzicht zien.

De commissie heeft tijdens haar bezoek aan de faculteit uitgebreid gesproken over de keuzeruimte in de masteropleiding. De commissie stelt vast dat de masteropleiding (met uitzondering van de afstudeerrichting Fiscaal recht) erg veel keuzeruimte kent. Ook de keuze voor het integratievak is vrij. Daarnaast worden studenten niet expliciet begeleid bij het invullen van de keuzeruimte. De commissie onderschrijft daarom het voornemen van de faculteit om eisen te stellen aan de keuzeruimte in de afstudeerrichtingen. Daarnaast is de commissie van mening dat de achterliggende rationale van de verplichte integratievakken verbeterd kan worden. Hierdoor kan de bijdrage van deze vakken aan de samenhang van het programma worden vergroot.

Bacheloropleiding en masteropleiding Notarieel recht

De commissie heeft vastgesteld het vakinhoudelijke deel van het programma met zorg is samengesteld. Zij vindt het positief dat het representatieve karakter van de bacheloropleiding versterkt is door het vak Notariswet naar het eerste semester van het tweede jaar te verplaatsen. Ook het verplaatsen van het onderdeel Belastingrecht naar de bacheloropleiding draagt hier aan bij. Door deze vakken krijgen studenten al snel een beeld van de belangrijke aspecten van het rechtsgebied en het beroep.

De commissie heeft vastgesteld dat de masteropleiding Notarieel recht een inhoudelijk samenhangend programma biedt, met een duidelijke opbouw van kennis en inzicht. De commissie heeft waardering voor het integratievak Estate planning, dat nadrukkelijk de samenhang en relatie tussen de verschillende rechtsgebieden laat zien.

De commissie komt voor alle vier opleidingen tot het oordeel ‘voldoende’ voor de samenhang van het programma.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggelaten.

Beschrijving

In studiejaar 2010 – 2011 heeft de VU een uniforme jaarkalender ingevoerd. Deze kalender kent twee semesters per studiejaar van elk twintig weken, onderverdeeld in drie perioden van respectievelijk acht, acht en vier weken. De nominale studielast is respectievelijk 12, 12 en 6 EC per periode. De laatste week van elke periode is gereserveerd voor maximaal drie (her)tentamens en is onderwijsvrij.

Bacheloropleidingen

In verband met de invoering van het bindend studieadvies (BSA) is de laatste 4-wekenperiode in het eerste bachelorjaar onderwijsvrij. In de vierde week van deze periode (week 26) worden hertentamens afgenomen van onderdelen van het tweede semester. In de andere bachelorjaren worden de hertentamens van het tweede semester voornamelijk eind augustus afgenomen.

Deeltijdstudenten volgen 30 EC per studiejaar. Alle (verplichte) bacheloronderdelen worden om het jaar voor deeltijdstudenten in de avonduren aangeboden. De onderdelen Inleiding in

de rechtswetenschappen en Juridische vaardigheden worden elk studiejaar aangeboden. De tentamens worden samen met de voltijdstudenten afgenomen. Dat kan zowel overdag als 's avonds zijn.

In het tweede en derde bachelorjaar wordt de in het eerste jaar opgedane kennis verdiept. Dat brengt met zich mee dat sommige vakken instapeisen kennen. Voor deelname aan het tentamen Bestuursrecht bijvoorbeeld, moet het eerstejaarsonderdeel Beginselen bestuursrecht succesvol zijn afgerond. Tussen het tweede en derde bachelorjaar bestaan geen volgtijdelijkheden, met uitzondering van Pleitoefening, waarvoor het onderdeel Rechtzoeken moet zijn behaald. Studenten kunnen aan de bachelorscriptie beginnen als zij minimaal 120 EC hebben behaald.

De faculteit hanteert geen harde knip tussen de bachelor- en de masteropleiding. Als studenten 150 EC van de bacheloropleiding behaald hebben, mogen ze deelnemen aan vakken van de masteropleiding. Hierbij geldt wel dat alle vakken van de vaardighedenlijn afgerond moeten zijn. De faculteit zal naar verwachting in 2012 de harde knip invoeren.

Tijdens het bezoek hebben studenten aangegeven dat met de invoering van de curriculumherziening en vanwege de introductie van de uniforme jaarkalender het vak Goederenrecht (5,7 EC) en het vak Contractenrecht (5,7 EC) zijn samengevoegd tot één vak Contractenrecht en goederenrecht van 9 EC. Voor dit tweedejaarsvak geldt dat dit in periode 2 (zeven weken) en in periode 3 (drie weken) wordt gegeven. Dit betekent dat niet alle stof tijdens de colleges aan de orde kan komen. De studenten hebben aangegeven hier ontevreden over te zijn. Over het algemeen zijn de studenten echter positief over de invoering van de uniforme jaarkalender omdat ze per periode twee in plaats van drie vakken volgen.

Masteropleidingen

De masteropleidingen zijn een eenjarig programma met een studielast van 60 EC. Deeltijdstudenten volgen 30 EC per studiejaar. Er vindt geen speciaal avondonderwijs plaats. De laatste vier-wekenperiode in het tweede semester is vrij geroosterd voor het schrijven van de scriptie.

De zelfstudie stelt dat de verplichte vakken van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid in het eerste semester zijn geroosterd. De keuzeruimte biedt studenten de mogelijkheid mee te doen aan een uitwisselingsprogramma of een stage te volgen in het tweede semester. In de zelfstudie wordt ook opgemerkt dat een groot aantal verplichte vakken van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid extra instapeisen kent, dit om grote niveaoverschillen tussen studenten te voorkomen. Deelname aan het vak Verdieping Strafrecht is bijvoorbeeld alleen mogelijk als alle verplichte strafrechtelijke bachelorkvakken zijn behaald.

De zelfstudies stellen dat het schrijven van de masterscriptie tot vertraging kan leiden. De faculteit stimuleert studenten om tijdig contact op te nemen met de coördinator van de opleiding en een eerste planning te maken. De faculteit verwacht bovendien dat door de invoering van de bachelorscriptie (in studiejaar 2010 – 2011) studenten beter voorbereid aan de masterscriptie zullen beginnen. Voor hulp bij het schrijven van de scriptie kunnen studenten ook terecht bij het Centrum voor Studie en Loopbaan van de VU.

Tijdens de gesprekken met de masterstudenten (van beide opleidingen) zijn geen struikelvakken naar voren gebracht.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de programma's in voldoende mate studeerbaar zijn en geen struikelvakken kennen of andere elementen die de voortgang van studenten serieus hinderen. Over het algemeen is de studielast evenwichtig verdeeld over de programma's.

De commissie merkt hierbij wel op dat het tweedejaars vak Contracten en goederenrecht niet goed is geprogrammeerd. Het is, volgens de commissie, voor docenten en studenten onmogelijk om de moeilijke en abstracte materie van het onderdeel goederenrecht in een periode van drie weken te verzorgen respectievelijk zich eigen te maken. De commissie adviseert de faculteit de programmering van dit vak kritisch te evalueren en eventueel aan te passen.

De commissie vindt het positief dat met de introductie van de nieuwe bachelor- (in 2010 – 2011) en mastercurricula (in 2011-2012) de instapeisen voor bepaalde vakken voor een groot deel zullen verdwijnen.

De commissie komt daarom tot het oordeel dat de programma's in voldoende mate studeerbaar zijn.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.

WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

Het aantal studenten van de faculteit is in de afgelopen jaren enorm toegenomen, van bijna 2200 tot ruim 3000 studenten. De toename is vooral zichtbaar bij de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid.

Bacheloropleidingen

Aspirant-studenten worden direct tot de opleiding toegelaten wanneer zij beschikken over een vwo-diploma, een afgeronde wo-propedeuse, een bachelor-, doctoraal- of masterdiploma van een wo-opleiding, of een propedeuse- of bachelordiploma van een hbo-opleiding. Aspirant-studenten die ouder zijn dan 21 jaar kunnen ook aan de vooropleidingseisen voldoen met behulp van een colloquium doctum.

Alle eerstejaars VU-studenten leggen aan het begin van hun opleiding een Nederlandse taaltoets af. Studenten die de toets niet halen, zijn verplicht een bijspijkerkursus te volgen. Studenten die de taaltoets niet afleggen of de bijspijkerkursus niet volgen, kunnen het eerstejaarsvak Juridische vaardigheden niet afronden. Het cijfer voor de taaltoets of het resultaat van de bijspijkerkursus telt niet mee voor de beoordeling van het vak Juridische vaardigheden. Uit onderzoek van de faculteit blijkt dat een correlatie bestaat tussen het succesvol afleggen van de taaltoets en het succesvol afronden van de bacheloropleiding.

De eerstejaars studenten met wie de commissie gesproken heeft vonden de taaltoets pittig. Ze gaven aan dat de taalvaardigheid ook op andere momenten wordt getoetst. Bij het tentamen

Beginselen strafrecht moeten studenten een essayvraag beantwoorden. Hierbij kan slecht taalgebruik leiden tot puntenaftrek. Dit is van tevoren bekend bij de studenten. Studenten bevestigden dat de enkele aanwezigheid bij de bijspijker cursus voldoende is om door te kunnen gaan met de studie.

De zelfstudie stelt dat het aandeel studenten met een hbo-diploma toeneemt. In de gesprekken met studenten en docenten is naar voren gebracht dat veel hbo-propedeuse studenten moeite hebben met de opleiding en de grens van het bindend studieadvies niet halen. Afgestudeerde hbo-studenten zijn over het algemeen gemotiveerd, gedisciplineerd en komen prima mee.

Masteropleidingen

De masteropleidingen zijn rechtstreeks toegankelijk voor aspirant-studenten met een wobachelordiploma Notarieel recht of Rechtsgeleerdheid. Voor bachelorstudenten Rechtsgeleerdheid die de masteropleiding Notarieel recht willen volgen, geldt dat zij om het civiel effect te bereiken aanvullend onderdelen van de bacheloropleiding Notarieel recht moeten afronden. Aspirant-studenten die niet verwant doorstromen moeten een aantal vakken van de verwante bacheloropleiding afronden om het civiel effect te kunnen behalen. Voor de afstudeerrichting Fiscaal recht gelden extra instroomeisen. Zo worden afgestudeerde bachelorstudenten Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht alleen toegelaten als zij de onderdelen Economie (9 EC) en (inleiding in het) Belastingrecht (6 EC) hebben gevolgd. Van afgestudeerde bachelorstudenten Economie wordt verwacht dat zij de onderdelen Privaatrecht (6 EC) en (inleiding in het) Belastingrecht (6 EC) hebben gevolgd. Aan studenten die alleen een bacheloropleiding Economie of Notarieel recht hebben afgerond wordt geen civiel effect verklaring afgegeven.

Daarnaast kan de Examencommissie toegang verlenen aan buitenlandse aspirant-studenten of aspirant-studenten met een bachelordiploma van een andere juridische faculteit. Aan deze laatste groep kunnen aanvullende eisen worden gesteld in verband met het te behalen civiel effect.

De zelfstudie stelt dat de faculteit (vooralsnog) geen schakelprogramma heeft voor hbo-studenten. Hbo-studenten stromen in de reguliere bacheloropleiding in en krijgen individueel vrijstellingen voor (met name) eerstejaaronderdelen. De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid kent met ingang van studiejaar 2011-2012 wel een schakelprogramma (premasterjaar).

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de kwalificaties waarover studenten die instromen in de opleidingen moeten beschikken, formeel zijn vastgelegd en in overeenstemming zijn met de relevante wettelijke eisen. Zij heeft geen informatie ontvangen die erop wijst dat de studenten niet over de kwalificaties beschikken die nodig zijn om de programma's te volgen. Voor zover de commissie kan nagaan, zijn er geen aansluitingsproblemen.

De commissie waardeert de verplichte taaltoets voor alle eerstejaars studenten. De commissie merkt hierbij op dat het niet halen van de taaltoets aan het begin van het studiejaar niet direct gevolgen heeft voor de student terwijl dit een goede indicatie geeft of de student geschikt is voor een rechtenstudie. De commissie adviseert de faculteit daarom de taaltoets een nadrukkelijker rol te geven als selecterend instrument in de propedeuse.

De commissie komt voor alle vier opleidingen daarom tot het oordeel 'voldoende' voor dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Het programma van de bacheloropleiding Notarieel recht omvat 180 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Het programma van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 60 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Het programma van de masteropleiding Notarieel recht omvat 60 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Oordeel

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving

De zelfstudies stellen dat studenten worden opgeleid tot kritische en betrokken burgers die vanuit een onderzoekende houding problemen kunnen aanpakken en die hun verantwoordelijkheid nemen in de samenleving. Om dit te kunnen bereiken vormen de studenten en docenten binnen de VU *Communities of Learners*. In de gesprekken met de docenten is naar voren gebracht dat de VU-visie *Community of Learners* in de praktijk niet altijd goed uit de verf komt. Met name bij eerste- en tweede jaarstudenten is dit lastig te realiseren.

De faculteit hanteert als uitgangspunt dat hoorcolleges altijd vergezeld gaan van intensieve werkvormen. Hoorcollege is een extensieve werkvorm. Werkcollege is, volgens de zelfstudie, een beperkt intensieve werkvorm, waarbij voorbereiding wel, maar participatie niet vereist is. Aan de omvang van de werkcolleges worden geen eisen gesteld. De meest intensieve vorm zijn de werkgroepen. Deze vinden plaats in groepen van maximaal 25 studenten waarbij

voorbereiding en participatie verplicht zijn. Studenten die niet aan deze voorwaarden voldoen worden verwezen naar de werkcolleges. Bij de vakken in het eerste bachelorjaar kunnen studenten kiezen tussen werkgroepen en werkcolleges. Voor de werkgroepen maken studenten zowel individuele als groepsopdrachten. Tijdens het bezoek hebben de eerstejaars studenten dit bevestigd. Daarnaast hebben ze aangegeven dat ze op de ingeleverde opdrachten feedback ontvangen.

Bacheloropleidingen

De zelfstudies bevatten een tabel met een overzicht van het aantal contacturen per vak. De vakken hebben gemiddeld 4 contacturen per week. Uit deze tabel blijkt tevens dat in het eerste jaar bij elk vak hoorcolleges vergezeld gaan van werkcolleges en werkgroepen. In het tweede jaar van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* kunnen studenten bij vier van de tien vakken kiezen uit werkcolleges of werkgroepen. Bij de overige vakken worden werkcolleges georganiseerd. Bij de tweedejaarsvakken Bestuursrecht en Formeel strafrecht kunnen studenten kiezen uit verschillende werkcollegegroepen: werkcolleges voor studenten die actief willen participeren en werkcolleges voor studenten die graag meer uitleg willen. De faculteit wil hiermee studenten de onderwijsvorm laten kiezen die het beste bij hen past. In het derde jaar kunnen studenten bij twee van de vijf verplichte vakken kiezen uit werkcolleges of werkgroepen. Een vak maakt alleen gebruik van hoorcolleges. De overige twee vakken kennen een combinatie van hoor- en werkcolleges.

In het tweede jaar van de *bacheloropleiding Notarieel recht* neemt het aantal werkcolleges af. Bij specifieke notariële vakken als Notariswet, Erfrecht I en II en Huwelijksvermogensrecht wordt alleen van werkgroepen gebruik gemaakt. Het derde jaar kent vakken met een combinatie van hoor- en werkcolleges, hoorcolleges en werkgroepen of hoor-, werkcollege en werkgroepen. De zelfstudie stelt tevens dat de specifieke notariële vakken kleinere groepen kennen. De hoorcolleges hebben daardoor soms het karakter van werkcolleges.

Masteropleidingen

De zelfstudie stelt dat de masteropleidingen mede tot doel hebben studenten voor te bereiden op het zelfstandig verrichten van onderzoek. Daarom wordt zelfstudie door de student voorop gesteld. De begeleiding is beperkt en op afstand. In veel vakken is het aantal contacturen beperkt tot twee à vier uur per week. Studenten ontvangen individuele feedback op werkstukken en papers.

De zelfstudies bevatten een tabel met een overzicht van het aantal contacturen per werkvorm. Daaruit blijkt dat de verplichte vakken van de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* vergezeld gaan van werkgroepen. Tijdens het bezoek hebben studenten aangegeven dat de werkvormen sterk verschillen per afstudeerrichting. Bij de afstudeerrichting Strafrecht bijvoorbeeld vinden nagenoeg geen werkcolleges en werkgroepen plaats. Bij de afstudeerrichting Internationaal en Europees recht is dit wel het geval. Bij de afstudeerrichting Fiscaal recht vinden geen werkgroepen plaats. Bij deze afstudeerrichting worden hoor- en werkcolleges gecombineerd.

Bij de *masteropleiding Notarieel recht* bestaan vier van de zes verplichte vakken uit een combinatie van hoorcolleges en werkgroepen. Het vak Verenigingen- en Stichtingenrecht kent alleen werkcolleges. In het vak Grondgebruikrecht worden alleen hoorcolleges verzorgd. Bij de vakken Successiewet en Verenigingen- en stichtingenrecht worden papers geschreven en gepresenteerd.

Oordeel

De commissie constateert dat de faculteit haar visie op de *Community of learners* niet verder heeft uitgewerkt in een expliciet didactisch concept. De commissie is van mening dat het

formuleren van een didactisch concept een belangrijke bijdrage kan leveren aan de structuur en samenhang van de programma's. De faculteit hanteert verschillende werkvormen, waarbij hoorcolleges, werkcolleges en werkgroepen het meest voorkomen. De groepsgrootte bij de hoorcolleges is soms erg groot, zeker in het eerste jaar van de bacheloropleidingen.

Bacheloropleiding en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie stelt vast dat de grote groei die beide opleidingen in de afgelopen jaren hebben doorgemaakt (zie ook facet 8), heeft geleid tot een afname van het aantal contacturen en het gebruik van minder intensieve werkvormen. In het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding neemt het aantal werkgroepen behoorlijk af. De commissie vindt dit een onwenselijke situatie.

De commissie is van mening dat het uitgangspunt van de faculteit om hoorcolleges altijd vergezeld te laten gaan van een intensieve werkvorm in de masteropleiding Rechtsgeleerdheid niet consequent gehanteerd wordt. De keuze van de werkvormen is in grote mate afhankelijk van de individuele docent. De commissie is dan ook van mening dat centrale sturing, in de vorm van een didactisch concept, wenselijk en wellicht noodzakelijk is.

De commissie komt op grond van bovenstaande overwegingen voor de bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid tot het oordeel 'onvoldoende' voor dit facet.

Bacheloropleiding en masteropleiding Notarieel recht

Voor bachelorvakken die uitsluitend door studenten Notarieel recht gevolgd worden, geldt dat de omvang van de groep vrij klein is, waardoor interactiviteit en discussie gewaarborgd zijn. In de masteropleiding Notarieel recht wordt gebruik gemaakt van een combinatie van hoorcolleges en werkgroepen. Omdat de opleiding klein is krijgen ook de hoorcolleges automatisch een wat meer interactief karakter. De commissie adviseert het interactieve karakter van het programma goed te bewaken en hier door middel van passende werkvormen structureel aandacht aan te besteden.

De commissie komt voor de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht tot het oordeel 'voldoende' voor dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

De faculteit hanteert basiseisen voor toetsen en beoordelen. Deze zijn vastgelegd in een handleiding. Er worden vier toetsvormen onderscheiden: schriftelijke en mondelinge tentamens, werkstukken (waaronder de scriptie) en presentaties. Schriftelijke tentamens worden aansluitend op de onderwijsperiode afgenomen in een onderwijsvrije tentamenweek. Elk schriftelijk tentamen kent één herkansing per studiejaar. Hertentamens worden in een volgende tentamenweek of in augustus afgenomen. Tentamens worden binnen 15 werkdagen nagekeken en er vindt altijd een (collectieve) nabespreking plaats. Bij kleinere vakken kan dit ook individueel plaatsvinden.

De zelfstudie stelt dat tentamens met ‘open’ vragen en casusvragen de meest gehanteerde toetsvormen zijn. Elk tentamen met open vragen wordt ten minste een keer in de zes jaar aan een psychometrische analyse onderworpen, of vaker indien hiervoor aanleiding is, zoals bij het aantreden van een nieuwe docent of een onvoldoende vakevaluatie. De laatste jaren wordt naast de open vragen steeds vaker gebruik gemaakt van multiple choice vragen. Multiple choice (deel)tentamens worden door het Onderwijscentrum van de VU verwerkt en ondergaan altijd een itemanalyse.

Vanaf studiejaar 2010–2011 wordt bij de beoordeling van scripties gebruik gemaakt van een standaardbeoordelingsformulier. Masterscripties worden altijd door twee docenten beoordeeld, bachelorscripties (die met ingang van studiejaar 2010–2011 ingevoerd zijn) door één docent, met uitzondering van twijfelgevallen tussen vol- of onvoldoende. Daarenboven wordt elke tiende bachelorscriptie door een tweede docent beoordeeld.

De kwaliteit van de toetsen en examens wordt bewaakt door de facultaire Examencommissie. Uit het gesprek met de leden van de examencommissie blijkt dat de leden zich bewust zijn van hun nieuwe taak en veranderende rol. De examencommissie krijgt ambtelijke ondersteuning om haar taak goed te kunnen uitvoeren. Tot nog toe behandelde de examencommissie vooral klachten van studenten, vrijstellingen en fraudegevallen. In het Evaluatieplan 2010 zijn de nieuwe, uitgebreide taken van de Examencommissie in het kader van de kwaliteitszorg en haar meer proactieve rol vastgelegd en maatregelen getroffen om de commissie in staat te stellen die rol invulling te geven. In haar nieuwe rol zal de examencommissie veel meer vooraf controleren.

Bacheloropleidingen

In de bacheloropleidingen wordt voornamelijk getoetst met schriftelijke tentamens. In het eerste jaar worden zeven vakken getoetst door middel van een tentamen met meerkeuzevragen, altijd in combinatie met open vragen. In de latere bachelorjaren wordt meer gewerkt met open vragen. Bij het opstellen van een tentamen zijn alle docenten die het vak doceren betrokken.

Zoals eerder aangegeven kennen de twee bacheloropleidingen een gemeenschappelijke propedeuse. In de propedeuse wordt met name gebruik gemaakt van schriftelijke tentamens met gesloten vragen (meerkeuzevragen). Een aantal vakken kent ook andere toetsvormen. Het eerstejaarsvak Beginselen strafrecht wordt bijvoorbeeld afgesloten met een schriftelijke tentamen, bestaande uit meerkeuzevragen, open vragen en een essayvraag. Het vak Inleiding goederenrecht wordt bijvoorbeeld afgerond met een schriftelijk tentamen bestaande uit meerkeuzevragen en casus-vragen.

Bij de vakken op het gebied van vaardigheden worden verschillende toetsvormen ingezet. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van opdrachten, werkstukken, presentaties, een toets met open vragen, een pleitnotitie en een te houden pleidooi.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De andere vakken worden afgerond met een schriftelijk tentamen, met vooral open vragen. Bij drie vakken wordt een combinatie van meerkeuzevragen en openvragen gehanteerd. Het tentamen van het tweedejaars vak Materieel strafrecht bestaat uit een casusopdracht en open vragen. Bij het tweedejaars tentamen Contracten- en Goederenrecht moet ook een casuspositie worden opgelost. De meeste tentamens in het derde jaar bestaan uit meerkeuzevragen, open vragen of een combinatie van beide.

Bacheloropleiding Notarieel recht

Nagenoeg alle vakken in het tweede jaar worden afgesloten met een schriftelijk tentamen met open vragen (met uitzondering van het van Rechtszoeken, zie eerder). Bij vier vakken wordt daarnaast ook gebruik gemaakt van meerkeuzevragen. Bij de tweedejaarsvakken Erfrecht I en II schrijven de studenten ter voorbereiding op het tentamen een paper. Het tentamen zelf bestaat uit open vragen. Het tentamen Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht bestaat uit open vragen en een korte casus. Ook in het derde jaar wordt veelal gebruik gemaakt van schriftelijke tentamens met open vragen, al dan niet in combinatie met meerkeuzevragen. Bij het derdejaars vak Belastingrecht II worden de ingeleverde werkstukken wekelijks beoordeeld. Het eindcijfer is een combinatie van de cijfers voor de ingeleverde werkstukken en de participatie tijdens de werkcolleges. Tijdens het bezoek hebben studenten bevestigd dat tijdens de bacheloropleiding vooral schriftelijke tentamens gebruikt worden.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De wijze waarop vakken in de masteropleiding worden afgerond verschilt per afstudeerrichting. In de afstudeerrichting Strafrecht bijvoorbeeld worden alle verplichte vakken (inclusief het verdiepingsvak Strafrecht) met een schriftelijk tentamen afgesloten. Ook bij de afstudeerrichting Fiscaal recht worden nagenoeg alle vakken met een schriftelijk tentamen (met open vragen) afgesloten. Bij de afstudeerrichting IT en recht wordt ook gebruik gemaakt van andere toetsvormen. Het verdiepingsvak Actualiteiten internetrecht wordt bijvoorbeeld afgesloten met een werkstuk dat gepresenteerd en verdedigd wordt ten overstaan van medestudenten. Daarnaast tellen bij de eindbeoordeling van dit vak ook de schriftelijke opdrachten mee die ter voorbereiding op de colleges gemaakt zijn. Het vak E-commerce Law van deze richting wordt met een schriftelijke tentamen en twee papers afgerond.

Bij de verplichte vakken van de afstudeerrichting Staats- en bestuursrecht wordt een mix van toetsvormen gehanteerd. Het vak Europees recht wordt afgerond met een schriftelijk tentamen, een essay en een mondelinge presentatie. Het verdiepingsvak Staats- en bestuursrecht wordt afgesloten met een schriftelijke tentamen en een opdracht (wettelijke regeling). Bij dit vak kunnen studenten bonuspunten behalen voor de individuele huiswerkopdrachten die meetellen bij de beoordeling van het schriftelijke tentamen. Ook bij het vak Verdieping ondernemingsrecht (van de afstudeerrichting Privaatrecht) wordt het eindcijfer bepaald door een presentatie, een essay en drie eerder gemaakte opdrachten.

Tijdens het bezoek hebben docenten Rechtsgeleerdheid aangegeven dat er geen formeel overleg is tussen vakgroepen over de toetsvormen die ingezet worden. Vakgroepen zijn vrij te bepalen welke toetsvormen worden ingezet. Docenten bevestigden dat een handleiding beschikbaar is voor het opstellen van toetsen maar dat niet gecontroleerd wordt of deze ook daadwerkelijk gebruikt wordt. In het informele circuit wordt wel over toetsing gesproken. Ook zijn er afspraken over de inrichting van de verdiepingsvakken in de masteropleiding, die ook op toetsing ingaan.

Masteropleiding Notarieel recht

De opleiding maakt gebruik van een mix van mondelinge en schriftelijke tentamens. De verplichte vakken Internationaal privaatrecht en Estate planning worden afgerond met een mondelinge tentamen. Bij het verplichte vak Successiewet is het mogelijk het hertentamen mondeling af te leggen. De overige vakken worden met een schriftelijk tentamen afgesloten.

Tijdens het bezoek hebben studenten bevestigd dat tijdens de masteropleiding ook mondelinge tentamens gebruikt worden.

Oordeel

De commissie heeft tijdens haar bezoek kennis genomen van de tentamens en andere toetsen en schriftelijke werkstukken uit verschillende fases van de opleidingen bestudeerd. Zij komt op basis daarvan tot de conclusie dat de kwaliteit en het niveau van de toetsen van de vier opleidingen voldoende zijn.

De commissie ondersteunt het voornemen van de faculteit om met ingang van studiejaar 2011 – 2012 voor alle vakken toetsmatrijzen te gaan gebruiken. Hiermee wordt de representativiteit van de toetsen verhoogd. De commissie vindt het ook positief dat de faculteit met ingang van studiejaar 2010 – 2011 een standaard beoordelingsformulier is gaan gebruiken bij de beoordeling van de masterscripties.

De faculteit hanteert een handleiding waarin voor verschillende toetsvormen beschreven wordt hoe een toets het beste samengesteld kan worden. In deze handleiding wordt echter geen aandacht besteed aan de vraag wanneer bepaalde toetsvormen worden ingezet en hoe binnen een opleiding een goede mix van toetsvormen kan worden gerealiseerd. De commissie adviseert de faculteit dergelijke aspecten ook in deze handleiding op te nemen. Daarmee krijgt de handleiding een rol bij het formuleren van toetsbeleid door de verschillende opleidingen.

Bacheloropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat gedurende de hele bacheloropleiding gebruik gemaakt wordt van meerkeuzevragen. De commissie realiseert zich dat dit bij grote aantallen studenten een efficiënte manier van toetsing kan zijn. Zij waardeert de facultaire eis dat meerkeuzevragen alleen na het afronden van een cursustraject of onder begeleiding van toetsdeskundigen mogen worden ingezet. De commissie adviseert de faculteit niettemin om continue aandacht te besteden aan de professionalisering inzake het ontwikkelen van meerkeuzevragen dat zij beoordeelt als specialistisch werk.

De commissie ondersteunt de invoering van de bachelorscriptie bij beide opleidingen (met ingang van studiejaar 2010 – 2011). De commissie acht het van groot belang dat de bachelorscriptie door twee docenten zal worden beoordeeld.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie stelt vast dat in de verschillende afstudeerrichtingen een variatie aan toetsvormen worden gehanteerd. Bij de verplichte vakken van de afstudeerrichting Strafrecht worden alle vakken met een schriftelijk tentamen afgesloten. Bij de verplichte vakken van de afstudeerrichting Staats- en bestuursrecht wordt een mix van toetsvormen gehanteerd. De commissie is van mening dat bij een masteropleiding zoveel mogelijk naar een mix van toetsvormen moeten worden gestreefd. Het ontwikkelen van facultair toetsbeleid kan, volgens de commissie, hieraan een belangrijke bijdrage leveren.

Masteropleiding Notarieel recht

De masteropleiding Notarieel recht met name gebruik van mondelinge en schriftelijke tentamens. De commissie adviseert te onderzoeken of het mogelijk is om ook vaker opdrachten en papers als toetsvorm te gebruiken.

De commissie komt voor de vier opleidingen tot het oordeel dat de beoordeling en toetsing voldoen aan de eisen die daaraan gesteld mogen worden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**.

1.1.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:

Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

De zelfstudie vermeldt dat het merendeel van de docenten een gemengde onderzoeks- en onderwijsaanstelling heeft waardoor de koppeling tussen onderwijs en onderzoek gewaarborgd wordt. Alle medewerkers met een onderzoekstaak zijn verbonden aan één van vier de onderzoeksprogramma's van de faculteit: Publieke en private belangen in balans, *Boundaries of Law*, Migratierecht en Empirie en Norm: delinquent gedrag en strafrechtelijke handhaving.

Een afgeronde promotie is een voorwaarde voor het verkrijgen van een aanstelling als universitair docent (ud). Bij uitzicht op een promotie wordt gekozen voor een tijdelijke aanstelling als docent-onderzoeker. Voltijdse docenten krijgen een tijdelijke aanstelling van maximaal zes jaar. 68% van het wetenschappelijk personeel dat betrokken is bij de vier opleidingen (exclusief de promovendi) is gepromoveerd. In de masteropleidingen worden vooral gepromoveerde docenten ingezet.

De zelfstudie stelt dat het wetenschappelijk personeel breed wordt ingezet. Hoogleraren, universitair hoofddocenten (uhd) en ud's geven onderwijs in zowel de bachelor- als de masteropleidingen. Hoogleraren en uhd's zijn daarbij vooral betrokken bij de hoorcolleges. Studentassistenten worden alleen ingezet bij de voorbereiding van onderwijs.

Een aantal medewerkers is ook werkzaam in de commerciële beroepspraktijk of binnen de rechterlijke macht als plaatsvervangende rechter of -raadsheer. Deze medewerkers participeren ook in de facultaire onderzoeksprogramma's.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat het onderwijs voor een aanzienlijk deel wordt verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. Vrijwel alle docenten zijn gepromoveerd en lid van een onderzoeksgroep. De commissie waardeert het dat hoogleraren ook in de bacheloropleidingen worden ingezet. Hierdoor kunnen studenten al in een vroeg stadium in aanraking komen met onderzoek en ervaren

onderzoekers in het vakgebied. Zij oordeelt dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

Het wetenschappelijk personeel dat betrokken is bij de vier opleidingen telt 209 medewerkers, waaronder 39 hoogleraren, 12 bijzonder hoogleraren, 13 universitair hoofddocenten en 30 universitair docenten.

Het aantal studenten in de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht is in het afgelopen decennium gestegen van ongeveer 1600 in 2002 naar 2500 in 2010. Desondanks is de staf-studentratio de afgelopen jaren verbeterd. De zelfstudie vermeldt dat de staf-studentratio voor de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht 1:43 bedraagt. De inzet van bijzonder hoogleraren is hierin niet meegerekend.

De zelfstudie stelt dat de huidige capaciteit voldoende is om de opleidingen te kunnen verzorgen. Er worden echter ook knelpunten ervaren, met name wanneer (centrale) beleidswijzigingen ingrijpende gevolgen hebben voor het curriculum.

De docenten met wie de commissie sprak vonden de omvang van hun onderwijstaken aanvaardbaar. Zij gaven aan dat de werkdruk verschilt per vak en per periode. In sommige periodes worden veel vakken met werkcolleges en werkgroepen aangeboden die veel voorbereiding vergen.

Uit de gesprekken met de studenten blijkt dat het aantal studenten per hoorcollege verschilt. Zowel de bachelor- als masteropleiding Notarieel recht zijn vrij kleine opleidingen. In de masteropleiding Notarieel recht vinden soms colleges plaats met 6 studenten. Bij de bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid zijn de groepen aanzienlijk groter. Werkcolleges vinden plaats in groepen van 40 tot 50 studenten. De werkgroepen hebben een maximale omvang van 25 studenten.

Oordeel

De commissie is van mening dat bij alle bezochte opleidingen voldoende staf aanwezig is om de opleidingen met de gewenste kwaliteit te verzorgen. De commissie erkent dat het wenselijk is om te streven naar een lagere staf-studentratio, maar heeft mede door de gesprekken met studenten en docenten kunnen vaststellen dat de huidige ratio geen invloed heeft op de kwaliteit van de opleidingen. De commissie vindt het positief dat de omvang van de werkgroepen beperkt wordt tot 25 studenten.

De commissie komt tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium voor het facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

De zelfstudie stelt dat alle docenten moeten voldoen aan de minimumeisen van kwaliteit voor het geven van onderwijs. Met de landelijke vaststelling van de basiskwalificatie onderwijs voor universitaire docenten (BKO) zijn deze minimumeisen vastgelegd. Verder moeten docenten die Engelstalig onderwijs verzorgen aantonen dat hun Engelse taalvaardigheid minimaal het competentieniveau C1 van het Europees Referentiekader heeft.

Alle docenten die vanaf 2010 in vaste dienst treden moeten binnen drie jaar na indiensttreding de BKO halen. Dit geldt niet voor docenten die in kortdurende tijdelijke dienst worden genomen, zonder uitzicht op vaste dienst. Deze tijdelijke docenten maken een onderwijsportfolio en volgen de cursus 'werkgroepen geven'. Voor promovendi met een onderwijstaak is de cursus 'werkgroepen geven' verplicht. Daarnaast staat in hun opleidings- en begeleidingsplan welke deelkwalificaties behaald moeten worden. Het Onderwijscentrum is verantwoordelijk voor de opleiding en examinering van de BKO.

Voor zittende medewerkers is de BKO niet verplicht. De faculteit heeft een beoordelingsinstrument ontwikkeld waarmee getoetst kan worden of het zittend personeel dat (nog) geen BKO behaald heeft aan de in de BKO vastgelegde minimumeisen voldoet. Het beoordelingsinstrument is in studiejaar 2010-2011 ingevoerd in een testgroep van vijftien docenten. Het instrument bestaat uit drie onderdelen: collegiale intervisie, studentenevaluaties, en het bijhouden van een portfolio. In het jaargesprek worden deze drie onderdelen besproken. Indien nodig wordt een individueel leer- of begeleidingstraject opgesteld, in overleg met de afdeling personeelszaken en het Centrum voor Loopbaan en Ontwikkeling.

Als de interne beoordeling van de resultaten tot een voldoende score leidt, legt de docent het portfolio voor aan de examencommissie van de opleiding BKO. Deze examencommissie verleent bij voldoende beoordeling het predicaat 'BKO-waardig'. Dit betekent dat voor de faculteit voldoende is vastgesteld dat de docent voldoet aan de minimumeisen van kwaliteit.

Naast de BKO is het voor medewerkers ook mogelijk cursussen te volgen op het gebied van activerende werkvormen, de digitale leeromgeving Blackboard, het begeleiden van studenten en dergelijke.

De docenten met wie de commissie gesproken heeft, hebben aangegeven dat bij sommige afdelingen intervisie plaats vindt. Bij de afdeling Staats- en bestuursrecht bijvoorbeeld zijn docenten bij elkaars college aanwezig en leveren ze feedback bij het maken van toetsen. Een aantal docenten met wie de commissie mee gesproken heeft, volgt op dit moment bepaalde onderdelen van het BKO en legt dit vast in een portfolio.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten en alumni van de diverse opleidingen gesproken over de kwaliteit en toegankelijkheid van hun docenten. Ze zijn over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de docenten. Daarnaast zijn docenten goed bereikbaar.

Oordeel

Uit de gesprekken met studenten en alumni en bestudering van de uitkomsten van de vakevaluaties heeft de commissie vastgesteld dat studenten over het algemeen positief zijn over de onderwijskwaliteiten en de bereikbaarheid van de docenten. De commissie vindt dat de faculteit voldoende aandacht besteedt aan de didactische ontwikkeling van docenten, door middel van de BKO, aanvullende cursussen, vakevaluaties en de jaarlijkse gesprekken.

De commissie adviseert de faculteit het ontwikkelde beoordelingsinstrument voor zittende docenten breed in te voeren zodat ook zittende docenten binnen niet al te lange termijn het predicaat 'BKO-waardig' kunnen verwerven.

De commissie komt op grond van bovenstaande overwegingen voor alle vier opleidingen tot het oordeel 'voldoende' voor het facet dat betrekking heeft op de kwaliteit van het personeel.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Inzet van personeel. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**.

1.1.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De faculteit heeft met ingang van 2011 een nieuw gebouw in gebruik genomen. In dit gebouw zijn een grote collegezaal, een aantal werkgroep ruimtes en verschillende (groeps)werkplekken voor studenten aanwezig. Er zijn circa 100 computerwerkplekken voor studenten. Daarnaast is er een ontmoetingszone met werkruimtes voor studieverenigingen, de Facultaire Studentenraad, opleidingscommissies en mentoren. De faculteit maakt gebruik van de universitaire zalenpool en de tentamenhal. Studenten kunnen voor zelfstudie gebruik maken van de faciliteiten van de campus, zoals studiezalen, computerzalen, de MediaXperience en de universiteitsbibliotheek.

Docenten hebben in het nieuwe pand geen vaste werkplek meer. Studenten hebben geen toegang tot het de afdeling waar de staf gehuisvest is. Docenten zijn nu enkel via e-mail en telefoon bereikbaar. Studenten hebben tijdens het bezoek aangegeven dat docenten sinds de verhuizing sneller op e-mails reageren. In de ontmoetingszone zijn overlegplekken beschikbaar waar docenten en studenten kunnen overleggen.

De juridische bibliotheekcollectie maakt deel uit van de universiteitsbibliotheek. In de afgelopen jaren is extra aandacht besteed aan de actualisering van de collectie op het gebied van het internationaal recht, monografieën en naslagwerken.

De faculteit is een experiment gestart waarbij alle hoorcolleges van de eerstejaars bachelorvakken worden opgenomen op video. Deze opnames worden in de vorm van weblectures beschikbaar gesteld via Blackboard. Daarnaast wordt op dit moment onderzocht of het mogelijk is om ook audio-lectures aan te bieden.

Oordeel

De commissie heeft zich tijdens haar bezoek aan de opleidingen zelf een beeld gevormd van de faciliteiten. Zij is van oordeel dat de opleidingen over materiële voorzieningen beschikken die het zonder twijfel mogelijk maken de programma's op een adequate manier uit te voeren. De kwaliteit van de onderwijsruimtes is voldoende. De commissie spreekt haar waardering uit voor de weblectures. Hierdoor kunnen studenten ter voorbereiding op een tentamen de hoorcolleges terugzien. De commissie constateert dat in het nieuwe pand studenten niet meer zonder afspraak bij de docenten langs kunnen gaan. Zij heeft vernomen dat de studenten dit niet als problematisch ervaren omdat docenten nu sneller reageren op e-mails van studenten.

De commissie komt voor alle vier opleidingen tot het oordeel dat de materiële voorzieningen voldoen aan de eisen die daaraan mogen worden gesteld.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

Volgens de zelfstudie start de begeleiding al met de voorlichting aan aankomende studenten door voorlichters, mentoren, studieadviseurs en docenten. In het eerste bachelorjaar heeft intensieve studiebegeleiding plaats door studieadviseurs, mentoren en docenten. In de latere bachelorfase en de masteropleidingen is de studiebegeleiding minder intensief en wordt aandacht besteed aan loopbaanbegeleiding. Ook kunnen studenten gebruik maken van het VU Centrum voor Studie en Loopbaan.

Studieadviseurs

Studenten komen op verschillende momenten van de bacheloropleiding in aanraking met de studieadviseurs. In het eerste jaar worden in het kader van het bindend studieadvies (bsa) met alle studenten voortgangsgesprekken gevoerd. Met studenten die onvoldoende presteren worden in november en januari voortgangsgesprekken gevoerd. Daarnaast kunnen er, op initiatief van de student, niet bsa-gerelateerde gesprekken plaatsvinden over planning, persoonlijke omstandigheden en dergelijke. In het tweede jaar en derde jaar vinden er studieplanningsgesprekken plaats met studenten met een studieachterstand. Zowel tijdens de bachelor- als de masteropleiding kunnen de studenten ook bij de studieadviseurs terecht voor advies over studieplanning en loopbaanoriëntatie en -voorlichting. In de bacheloropleiding is de studiebegeleiding meer proactief. De studiebegeleiding in de masteropleiding is vooral reactief en op initiatief van de student.

Uit het gesprek met de studieadviseurs blijkt dat zij vooral ingeschakeld worden als studenten persoonlijke problemen hebben. Daarnaast vragen veel studenten informatie op over het

volgen van twee masteropleidingen. De studieadviseurs hebben tijdens het bezoek aangegeven dat de veranderingen in het curriculum tot veel vragen hebben geleid bij de studenten. Om hier antwoord op te kunnen geven hebben de studieadviseurs voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd en specifieke groepen studenten aangeschreven inzake studieplanning. Daarnaast is een stappenplan ontwikkeld waarmee de student kan zien waar hij staat en welke vakken hij nog moet volgen. In het gesprek met de studieadviseurs is tevens naar voren gebracht dat een van de studieadviseurs ook rechten heeft gestudeerd. Hierdoor kan de studieadviseur ook inhoudelijk advies geven aan de studenten.

Mentoraat

De zelfstudie stelt dat het mentoraat een belangrijke pijler is in de begeleiding van de eerstejaars studenten. De achterliggende gedachte is dat ouderejaars studenten (de mentoren) makkelijker contact hebben met nieuwe studenten dan medewerkers van de faculteit. Vanaf de start van het eerste jaar worden wekelijks mentoruren georganiseerd. Hierbij wordt ingegaan op onderwerpen als het wegwijs maken op de campus, de regelgeving (OER en bsa) en basale juridische vaardigheden als het leren werken met een wetboek. Daarnaast wordt aandacht besteed aan leervaardigheden, bijvoorbeeld het plannen van studieactiviteiten en tentamenvoorbereiding. Mentoren worden door de studieadviseurs getraind en begeleid en zijn als student-assistent in dienst van de faculteit. De mentoren assisteren de docenten die de jaarigegesprekken met de eerstejaarsstudenten voeren. Daarnaast organiseren de mentoren evenementen zoals excursies, borrels en bijeenkomsten. De studenten met wie de commissie gesproken heeft zijn over het algemeen tevreden over de studiebegeleiding en het mentoraat.

Voorlichting

Voor aspirant-bachelorstudenten worden diverse voorlichtingsactiviteiten georganiseerd, zoals voorlichtingsdagen, meeloopdagen, dagje studeren en dergelijke. De faculteit werkt ook mee aan de landelijke website www.rechtenietsvoorjou.nl. Voor zittende studenten wordt jaarlijks een interne voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd over de profielen in het derde bachelorjaar en de masteropleidingen.

De voorlichting over de masteropleidingen voor niet-VU studenten vindt onder andere plaats door middel van de jaarlijkse masterdag. De facultaire studievereniging QBDBD organiseert elk jaar de Amsterdamse Juridische Bedrijvendag. Hier presenteren kantoren, het bedrijfsleven en de overheid zich aan studenten. Voor vragen over het beroepsperspectief kunnen de studenten ook terecht bij de coördinator van de opleiding en de studieadviseurs.

Oordeel

De commissie constateert dat de studiebegeleiding en de informatievoorziening adequaat zijn en voldoen aan de eisen die daaraan gesteld mogen worden. Zij vindt het mentoraat een nuttig instrument en heeft waardering voor de manier waarop de faculteit hier vorm aan geeft. De commissie vindt dat de studieadviseurs competent en toegankelijk zijn. Doordat een van de studieadviseurs rechten heeft gestudeerd kunnen de studieadviseurs ook inhoudelijk advies geven aan de studenten. De commissie vindt dat deze inhoudelijke advisering een belangrijke meerwaarde kan hebben voor studenten. De commissie constateert dat de georganiseerde vormen van begeleiding vooral gericht zijn op bachelorstudenten. Voor masterstudenten is begeleiding beschikbaar op initiatief van de student zelf. De commissie adviseert de faculteit, mede gelet op de invulling van de keuzeruimte in de masteropleiding Rechtsgeleerdheid, hier meer aandacht aan te geven.

De commissie is van oordeel dat de faculteit voldoende activiteiten onderneemt om studenten voor te lichten over mogelijkheden tijdens en na de opleiding. De commissie komt op grond

van bovenstaande overwegingen voor alle vier opleidingen tot het oordeel ‘voldoende’ voor de studiebegeleiding en de informatievoorziening.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel voldoende.

1.1.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

De VU heeft richtlijnen voor de kwaliteit van het onderwijs vastgelegd in het universitaire Handboek Onderwijskwaliteit. Die richtlijnen zijn vervolgens uitgewerkt in een facultair evaluatieplan, dat de basis voor de kwaliteitszorg op opleidingsniveau vormt. In het facultaire evaluatieplan worden ook streefcijfers gegeven aan de hand waarvan wordt beoordeeld of de kwaliteit aan de facultair vastgestelde eisen voldoet.

Alle vakken worden ten minste een keer in de drie jaar geëvalueerd, met behulp van een standaard evaluatieformulier. Op dit formulier wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen de inhoud van het vak, de kwaliteit van de docent die het onderwijs verzorgt, en het tentamen. Nieuwe vakken worden twee jaar achter elkaar geëvalueerd. De resultaten van de vakevaluaties worden ter beschikking gesteld aan de betrokken docent(en), het verantwoordelijke afdelingshoofd, het opleidingsbestuur, de portefeuillehouder onderwijs, de opleidingscommissie en de examencommissie. Indien nodig vinden hierover gesprekken plaats tussen het opleidingsbestuur en de coördinatoren van het geëvalueerde vak. De gemaakte afspraken worden ter advisering voorgelegd aan de opleidingscommissie. De resultaten van vakevaluaties en de gemaakte afspraken worden in de jaargesprekken besproken. Daarnaast beschrijft het opleidingsbestuur in het jaarverslag welke maatregelen worden voorgesteld naar aanleiding van de vakevaluaties. Ook wordt hierin aangegeven of de voorgenomen maatregelen en gemaakte afspraken tot de beoogde resultaten hebben geleid. Studenten krijgen via Blackboard een zakelijke weergave van de resultaten te zien. De studenten met wie de commissie gesproken heeft hebben aangegeven dat de evaluatieresultaten niet openbaar zijn.

De faculteit organiseert minstens één keer per jaar voor ieder studiejaar zogenaamde studentenpanels. De faculteit wil hiermee, aanvullend op de schriftelijke vakevaluaties, informatie krijgen over de evaluatieresultaten en de onderwijskwaliteit van de verschillende vakken. Daarnaast wordt op deze manier ook informatie verkregen over het niveau van het programma, (de spreiding van) de studielast over de verschillende vakken, tevredenheid over het rooster, voorlichting, studieadviseurs en dergelijke.

In het studiejaar 2009-2010 heeft de faculteit de curriculumvragenlijst geïntroduceerd. De faculteit wil hiermee knelpunten in het onderwijsprogramma, de toetsing, de organisatie en de studiebegeleiding signaleren. Deze vragenlijst wordt voorgelegd aan alle studenten die een opleiding afronden. Het opleidingsbestuur, de opleidingscommissie, de examencommissie en de Raad van Advies krijgen ten minste twee keer per jaar een samenvatting van de resultaten van curriculumevaluaties en de verslagen van de panelgesprekken.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat de onderdelen van het programma periodiek en systematisch geëvalueerd worden en dat de opleiding daarbij streefcijfers hanteert. De vakevaluaties functioneren en leveren nuttige informatie op die binnen de organisatie op een adequate manier gebruikt wordt.

De commissie vindt wel dat de vakevaluaties vaker uitgevoerd zouden moeten worden. Op dit moment wordt ieder vak bij ongewijzigde omstandigheden een keer in de drie jaar geëvalueerd. De commissie is van mening dat vaker evalueren een belangrijke bijdrage kan leveren aan de kwaliteit van de verschillende vakken.

De commissie vindt het gewenst dat studenten inzicht krijgen in de uitkomsten van evaluaties en in de maatregelen die de afdeling of opleiding treft om eventuele problemen op te lossen. Dat inzicht versterkt de betrokkenheid van studenten bij de kwaliteitszorg. De commissie waardeert het dat de faculteit en de opleiding de resultaten sinds kort op Blackboard publiceren, maar adviseert tevens dit beter onder de aandacht van studenten te brengen.

De commissie heeft vastgesteld dat de vier opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op de evaluatie van de resultaten en komt daarom tot het oordeel 'voldoende'.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* is in studiejaar 2010-2011 gestart met een nieuw curriculum. Volgens de zelfstudie zijn de wijzigingen niet alleen ingegeven door de invoering van een VU-brede uniforme jaarkalender maar ook door maatschappelijke veranderingen. Dit laatste heeft onder andere geleid tot meer aandacht voor Europees en internationaal recht. Daarnaast zijn de profileringsruimte en de bachelorscriptie ingevoerd. De bachelorscriptie vervangt het voorheen afrondende onderdeel Pleitoefening (nu een regulier derdejaarsvak). Met de invoering van de bachelorscriptie wil de faculteit het zelfstandige karakter van de bacheloropleiding en de vaardighedencomponent versterken.

Het curriculum van de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* wijzigt met ingang van studiejaar 2011-2012. De belangrijkste wijzigingen betreffen de eisen die aan de invulling van de keuzeruimte worden gesteld (zie ook facet 6), de uniforme opzet van de afstudeerrichtingen en de invoering van het verplichte vak Methoden van rechtswetenschap.

In het nieuwe curriculum (start 2010-2011) van de *bacheloropleiding Notarieel recht* is een aantal algemene fiscale vakken opgenomen die voorheen onderdeel waren van de masteropleiding. Hierdoor komen studenten al eerder in aanraking met specifieke notariële rechtsgebieden. Daarnaast is ook in de bacheloropleiding Notarieel recht de bachelorscriptie ingevoerd. De *masteropleiding Notarieel recht* is eveneens in studiejaar 2010-2011 gestart met een nieuw curriculum. De hierboven genoemde verplaatsing van een aantal fiscaalrechtelijke vakken naar de bacheloropleiding is hierbij de belangrijkste wijziging.

Uit de gesprekken met de student- en docentleden van de opleidingscommissies is gebleken dat zij betrokken zijn geweest bij de herziening van de verschillende curricula. De opleidingscommissies zijn positief over de profileringsruimte in de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en de invoering van de bachelorscriptie bij beide bacheloropleidingen. Daarnaast zijn de opleidingscommissies positief over de invoering van het nieuwe vak Methoden van Rechtswetenschap in de masteropleiding Rechtsgeleerdheid en de verschuiving van een aantal fiscale vakken van de masteropleiding Notarieel recht naar de bacheloropleiding Notarieel recht. De leden van opleidingscommissie merkten hierbij wel op dat wat hen betreft het vak Methoden van Rechtswetenschap naar de bacheloropleiding verplaatst kon worden, ter voorbereiding op de bachelorscriptie. Dit advies is echter door de faculteit niet overgenomen.

Studenten van de opleidingscommissies hebben als voorbeeld van een verbetermaatregel naar aanleiding van vakevaluaties het bachelorvak Rechtzoeken genoemd. Dit vak is een aantal jaren achter elkaar negatief beoordeeld. Uiteindelijk is naar aanleiding daarvan het hele vak veranderd.

Oordeel

De commissie heeft waardering voor de manier waarop binnen de faculteit gewerkt wordt aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. De commissie heeft kennisgenomen van voorbeelden van concrete maatregelen die genomen zijn op basis van evaluaties en heeft daarbij gezien dat het systeem van kwaliteitszorg in de praktijk voldoende functioneert. De commissie is van oordeel dat naast de ‘formele’ maatregelen vanuit het management, ook individueel verbeteringen worden doorgevoerd door docenten op basis van cursusevaluaties en van andere signalen die zij hebben gekregen. Zij komt daarom tot het oordeel ‘voldoende’ voor het facet dat betrekking heeft op het realiseren van verbetermaatregelen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

Studenten en docenten zijn vertegenwoordigd binnen de opleidingscommissie, en brengen op deze manier (gevraagd en ongevraagd) advies uit aan het opleidingsbestuur. De opleidingscommissie komt zes maal per jaar bijeen. De onderwerpen die besproken worden zijn de onderwijs-evaluaties, de onderwijs- en examenregeling, de invoering van het bsa, de invoering van de uniforme jaarkalender en de curriculumherzieningen. De studentleden

worden op voordacht van de Facultaire Studentenraad benoemd door de faculteit. Tijdens het bezoek hebben de studentleden aangegeven dat de contacten met de achterban vooral via de Facultaire Studentenraad lopen. Eventuele vragen van studenten komen via de Facultaire Studentenraad binnen.

Docenten zijn naast hun formele rol in de opleidingscommissie ook op een meer informele manier betrokken bij kwaliteitszorg. De zelfstudie stelt dat er informele afdelingsoverleggen plaatsvinden en dat jaarlijks een onderwijsmiddag wordt georganiseerd waarbij wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het facultaire onderwijs (en -beleid). In het evaluatieplan wordt aangegeven dat de opleidingsbesturen voor elke opleiding minimaal een keer per jaar een docentenoverleg organiseren. Dit overleg is bedoeld om afstemming tussen vakken te bevorderen en te toetsen of het geheel van vakken optimaal bijdraagt aan het bereiken van de eindtermen van de betreffende opleiding. Tijdens het overleg worden de beschikbare evaluatieresultaten besproken. Ook worden docenten in deze overleggen op de hoogte gesteld van aanstaande veranderingen in het onderwijs en de -organisatie.

De zelfstudie stelt dat in de komende jaren VU-breed aandacht besteed zal worden aan alumnibeleid. De faculteit wil hierbij aansluiten. Tijdens het bezoek hebben de alumni aangegeven dat zij niet actief betrokken zijn bij de faculteit.

De betrokkenheid van het beroepenveld komt in formele zin tot uitdrukking in de Raad van Advies (een voor de bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid en een voor de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht). De Raad van Advies bestaat uit vertegenwoordigers van diverse sectoren uit het beroepenveld en bij voorkeur uit alumni. De Raad komt eenmaal per jaar bijeen. Tijdens deze vergadering wordt vooral ingegaan op de resultaten van de curriculumevaluaties, voorgenomen vernieuwingen en het (eind)niveau van de opleidingen. De informele contacten met het beroepenveld komen tot stand via de contacten van de individuele docenten, de scriptiebegeleiders, het postacademische onderwijs van de faculteit, overleg van de decaan met de Nederlandse Orde van Advocaten, en dergelijke.

Oordeel

De commissie heeft bestudeerd in welke mate de faculteit haar medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleidingen actief betreft bij interne kwaliteitszorg. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten en de studenten op de gebruikelijke manier betrokken zijn bij de interne kwaliteitszorg, bijvoorbeeld via de opleidingscommissies en de examencommissie. Zij constateert daarbij dat de opleidingscommissies vooral reactief te werk gaan.

De commissie stelt vast dat de opleidingen ruim voldoende in contact staan met het werkveld, mede doordat veel docenten tevens werkzaam zijn in het beroepenveld. De commissie concludeert dat deze contacten door de opleidingen goed worden ingezet en bijdragen aan de kwaliteit van de opleidingen. De commissie waardeert de inzet van de Raad van Advies. De Raad van Advies van de Notariële opleidingen heeft twee alumni als lid. De commissie adviseert ook alumni op te nemen in de Raad van Advies van de opleidingen Rechtsgeleerdheid. Hiermee kan de waardevolle inbreng van afgestudeerden in de kwaliteitszorg worden vergroot.

Uit het gesprek met alumni heeft de commissie opgemaakt dat zij niet actief betrokken worden bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. De commissie staat dan ook achter het

initiatief van de VU om meer aandacht te besteden aan het alumni beleid. De commissie heeft wel vastgesteld dat alumni zich betrokken voelen bij hun opleiding en de faculteit.

De commissie komt op grond van bovenstaande afwegingen voor alle vier opleidingen tot het oordeel 'voldoende' voor dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**.

1.1.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

De *bacheloropleidingen* Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht werden tot studiejaar 2010 – 2011 afgesloten met het onderdeel Pleitoefening, een oefenrechtbank. Bij dit afsluitende onderdeel stellen studenten op basis van een casus een processtuk en een pleitnotitie op. Het onderdeel werd afgerond met een pleidooi voor een meervoudige kamer van de rechtbank. In studiejaar 2010 -2011 is de bachelorscriptie ingevoerd. Tijdens het visitatietraject waren nog geen bachelorscripties beschikbaar, daarom heeft de commissie voorafgaand aan haar bezoek een aantal pleitnotities van studenten bestudeerd.

De *masteropleidingen* Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht worden beide met een masterscriptie van 12 EC afgerond. De zelfstudie stelt dat de masterscriptie de belangrijkste indicator is voor het gerealiseerde niveau en de wetenschappelijke oriëntatie van de masteropleidingen. Masterscripties worden altijd door twee docenten beoordeeld. De beoordelingscriteria staan vermeld in de scriptiehandleiding. Met ingang van studiejaar 2010 – 2011 maakt de faculteit gebruik van een standaard formulier bij het beoordelen van masterscripties.

De commissie heeft voorafgaand aan haar bezoek een aantal pleitnotities van bachelorstudenten en scripties van masterstudenten bestudeerd en zich op basis daarvan een beeld gevormd van het niveau dat individuele studenten aan het einde van hun studie hebben bereikt.

Oordeel

De commissie heeft van beide *bacheloropleidingen* een aantal pleitnotities bestudeerd en is van mening deze van voldoende niveau zijn. De pleitnotities zijn volgens de commissie met name gericht op vorm en minder op inhoud. De commissie is van mening dat een scriptie een betere afsluiting vormt van de bacheloropleidingen. In een bachelorscriptie kan de student, meer dan in een pleitnotitie, laten zien dat hij de verschillende eindkwalificaties beheerst. De

commissie kan zich dan ook goed vinden in de keuze van de faculteit om een bachelorscriptie in te voeren. Ook waardeert de commissie de invoering van een standaard beoordelingsformulier bij de beoordeling van de bachelorscripties.

Na bestudering van de scripties van de *masteropleidingen*, heeft de commissie vastgesteld dat de scripties van uiteenlopende kwaliteit zijn, variërend van voldoende tot uitstekend, en dat de beoordelingen over het algemeen adequaat zijn. In de scripties die de commissie heeft bestudeerd, zijn over het algemeen duidelijke probleemstellingen geformuleerd, en in de meeste gevallen is er sprake van een heldere argumentatielijn. Ook het taalgebruik is in de meeste gevallen goed. De commissie waardeert de invoering van het standaard beoordelingsformulier bij de beoordeling van de masterscripties. Dit verhoogt de transparantie naar de studenten over de totstandkoming van het cijfer.

De commissie komt daarom voor alle vier opleidingen tot het oordeel ‘voldoende’ voor het facet dat betrekking heeft op het gerealiseerde niveau.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving

De faculteit heeft voor de voltijd *bacheloropleidingen* de volgende streefcijfers geformuleerd: 70% van de herinschrijvers (na een jaar) behaalt het diploma na vier jaar (na acht jaar voor de deeltijdopleidingen) en 85% na zes jaar (na acht jaar voor de deeltijdopleidingen). Daarnaast wordt gestreefd naar een gemiddelde studieduur van 45 maanden of minder (90 maanden of minder voor deeltijd).

In de zelfstudie wordt geconstateerd dat bij beide bacheloropleidingen de streefcijfers niet gehaald worden. Van het cohort 2004 heeft respectievelijk 32% (bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid) en 47% (bacheloropleiding Notarieel recht) de bacheloropleiding na vier jaar afgerond. Voor het cohort van 2005 was dit voor beide opleidingen 29%. De gemiddelde studieduur van afgestudeerde bachelorstudenten Rechtsgeleerdheid is 51 maanden. De gemiddelde studieduur voor afgestudeerde bachelorstudenten Notarieel recht is 45 maanden en voldoet daarmee aan de streefcijfers.

De faculteit verwacht dat de invoering van het bsa, de taaltoets, de recente curriculumwijzigingen in beide opleidingen en de invoering van de uniforme jaarkalender een positieve bijdrage zullen leveren aan het rendement.

De *masteropleidingen* hebben als streefcijfer geformuleerd: 90% na twee jaar (voor deeltijd na vier jaar). De gewenste gemiddelde studieduur is 15 maanden (30 maanden voor deeltijd). Beide opleidingen behalen deze streefcijfers niet. Van het cohort 2007 heeft respectievelijk 67% (bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid) en 65% (bacheloropleiding Notarieel recht) de opleiding na twee jaar afgerond. De gemiddelde studieduur van cohort 2007 is voor beide opleidingen 16 maanden.

De zelfstudies stellen dat de vertraging deels veroorzaakt wordt doordat stages of deelname aan uitwisselingsprogramma's lastig te combineren zijn met het programma en daarom vaak extracurriculair uitgevoerd worden. Daarnaast is het schrijven van de scriptie volgens de zelfstudies vaak een langdurig proces. De faculteit verwacht dat de invoering van de bachelorscriptie en de invoering van het vak Methoden van rechtswetenschappelijk onderzoek (bij de masteropleiding Rechtsgeleerdheid) een positieve invloed zullen hebben op de tijd die studenten nodig hebben om de masterscriptie af te ronden.

Volgens de zelfstudie volgt een flink aantal studenten van de masteropleiding *Notarieel recht* naast de eigen opleiding ook de masteropleiding Rechtsgeleerdheid. Afhankelijk van het studieprogramma moeten studenten minimaal 78 EC behalen om deze twee opleidingen af te ronden. De student kan de mogelijkheid krijgen om met één scriptie (18 EC) twee opleidingen af te ronden. Als een gecombineerde scriptie niet mogelijk is, dan schrijft een student twee scripties van elk 12 EC. Hetzelfde geldt voor de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid*. Hier is het mogelijk om twee afstudeerrichtingen te combineren, waarbij ook ten minste 78 EC moet worden behaald. De scriptie heeft dan ook een omvang van 18 EC. De zelfstudie stelt dat het combineren van twee opleidingen of twee afstudeerrichtingen automatisch leidt tot een langere studieduur

Oordeel

De commissie heeft kennis genomen van de rendementen van de opleidingen en van de maatregelen van de faculteit om die te verbeteren. Zij heeft vastgesteld dat de streefcijfers die de opleidingen hanteren realistisch zijn, maar op het moment nog niet gehaald worden. De faculteit is zich in de ogen van de commissie voldoende bewust van het probleem van de rendementen en van de noodzaak om maatregelen te treffen die moeten leiden tot verbeteringen. De commissie is van mening dat een effectieve inzet van het mentoraat en de taaltoets hier een belangrijke bijdrage aan kunnen leveren.

De commissie verwacht dat invoering van de harde knip de rendementen zal verhogen doordat studenten zich tijdens de masteropleiding niet meer hoeven bezig te houden met vakken uit de bachelorfase.

De commissie komt tot het oordeel dat de vier opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op de rendementen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Resultaten. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de bacheloropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel **voldoende**. Voor de masteropleiding Notarieel recht is het oordeel **voldoende**.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Onvoldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Bacheloropleiding Notarieel recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Oordeel voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Oordeel voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Oordeel voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Onvoldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Masteropleiding Notarieel recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Oordeel voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Oordeel voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Oordeel voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht en de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

De *bacheloropleiding Notarieel recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

De *masteropleiding Notarieel recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

BIJLAGEN

Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

I.M. (Inge) Beulen LL.B. (1988) studeert sinds 2006 Nederlands recht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Op dit moment heeft Inge haar masteropleiding in het Burgerlijk recht onderbroken voor een studieperiode in het buitenland. Naast haar studie heeft Inge onder meer drie jaar als vrijwilliger gewerkt bij Stichting Rechtswinkel Venlo. Ook is zij een jaar voorzitter van deze Stichting geweest en heeft ze twee maanden stage gelopen in de advocatuur. Daarnaast werkt Inge als baliemedewerker bij het Bureau Onderwijs van haar faculteit.

Mr. I.C.M. (Irene) de Boer (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

Prof. dr. C.M. (Kees) Cappon (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of

Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is internationaal bekend vanwege haar onderzoekslijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

Dr. E. (Erik) Driessen (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

Prof. mr. C. (Cees) Flinterman (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift 'Voeging ad informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

Prof. mr. N. (Niels) Frenk (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Mr. M.C. (Marian) van Gestel (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Tevens is zij voorzitter van de toetsingcommissie van de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMT).

Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

M.V. (Misja) Leikin LL.B. (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Università di Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B. (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examins. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.M. Beulen LL.B.

Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. C.M. Cappon
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.M. Beulen LL.B.

Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)
prof. mr. N. Frenk
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit Maastricht

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. A.A. Franken
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. dr. C.M. Cappon
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
I.M. Beulen LL.B.

Radboud Universiteit Nijmegen

Bezoekdata: 7 t/m 9 december 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. N. Frenk
mr. H.F.M. Hofhuis
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
M.V. Leikin LL.B.

Vrije Universiteit Amsterdam

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. R.M.G.E. Foqué
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
mr. M.C. van Gestel
prof. mr. A.A. Franken

Open Universiteit Nederland

Bezoekdata: 9 en 10 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
M.V. Leikin LL.B.
prof. mr. A.A. Franken
dr. H.J.M. Dolmans

Universiteit Utrecht

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.C.M. de Boer LL.M.
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
dr. E. Driessen

Universiteit Leiden

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
M.V. Leikin LL.B.
mr. M.C. van Gestel

Bijlage C: Programma van het bezoek

Dag 0	2 februari 2011
18.30	Aankomst commissieleden
19.00	Diner en voorbereidende vergadering (intern) in het hotel
Dag 1	
3 februari 2011	
09.00 – 09.15	Ontvangst commissie door Faculteitsbestuur
09.15 – 11.00	Voorbereidende vergadering commissieleden (intern)
11.00 – 12.00	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken
12.00 – 12.30	Lunch
12.30 – 13.15	Studenten - (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten
13.15 – 14.00	Docenten - (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten
14.00 – 14.15	Intern overleg commissie over facultaire facetten
14.15 – 14.30	Pauze
14.30 – 15.00	Gesprek met studenten van het eerste jaar van de bacheloropleidingen
15.00 – 15.45	Studenten - Ba 2+3 Notarieel recht, Ma Notarieel recht
15.45 – 16.30	Docenten - Ba 2+3 Notarieel recht, Ma Notarieel recht
16.30 – 16.45	Intern overleg commissie
16.45 – 17.00	Pauze
17.00 – 17.45	Alumni van beide masteropleidingen
19.30	Diner, desgewenst met commissieleden en faculteitsbestuur
Dag 2	
4 februari 2011	
9.00 – 9.30	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2 (intern)
9.30- 10.15	Studente - Ba 2+3 Rechtsgeleerdheid, Ma Rechtsgeleerdheid
10.15 – 11.00	Docenten - Ba 2+3 Rechtsgeleerdheid, Ma Rechtsgeleerdheid
11.00 – 11.15	Intern overleg commissie
11.15 – 11.30	Pauze
11.30 – 12.00	Studentleden - OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)
12.00 – 12.30	Docentleden - OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)
12.30 – 13.15	Lunch
13.15 – 14.00	Examencommissie(s) en studieadviseurs
14.00 – 14.30	Rondleiding en eventueel spreekuur
14.30 – 14.45	Pauze
14.45 – 15.45	Formeel verantwoordelijken
16.15 – 17.00	Commissie (intern)
17.00 – 17.30	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen
17.30	Receptie

Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De afgestudeerde beschikt over een fundamenteel academisch werk- en denkniveau:

1. heeft kennis van en inzicht in de kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het geldende recht (in het bijzonder het Nederlandse privaatrecht, staatsrecht, bestuursrecht, strafrecht en internationaal en Europees recht), alsmede de systematiek daarvan, met inbegrip van recente ontwikkelingen;
2. heeft kennis van en inzicht in het internationale en het Europese recht in hun verhouding tot het nationale recht;
3. heeft elementaire kennis van Engelse juridische terminologie;
4. beseft dat het recht zich ontwikkelt en manifesteert in een maatschappelijke context;
5. heeft kennis van de grondslagen van het (Nederlandse) recht, rechtshistorische en rechtsfilosofische aspecten en heeft besef van de eigen aard van de rechtsbeoefening.

De afgestudeerde beschikt over de volgende (juridische) vaardigheden:

Analytische vaardigheden

6. lezen, begrijpen en analyseren van juridische, rechtswetenschappelijke en rechtstheoretische teksten en betogen, waaronder jurisprudentie en wetgeving;
7. kritisch reflecteren op regelgeving, rechtspraak en literatuur, onder meer vanuit rechtshistorisch, rechtsvergelijkend en rechtsfilosofisch perspectief; is in staat om te reflecteren op de grenzen van het vakgebied;
8. reflecteren op de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid in de maatschappelijke context waarin het recht functioneert;
9. is in staat om juridische argumentatiestructuren te analyseren en op te zetten.

Probleemoplossende vaardigheden

10. selecteren van juridisch relevante feiten uit een feitencomplex;
11. selecteren van rechtsregels die bijdragen aan het oplossen van een juridische casus;
12. oplossen van juridische casus, waaronder begrepen hanteren van een systematische aanpak bij het toepassen van rechtsregels op concrete gevallen.

Communicatieve vaardigheden

13. schriftelijk presenteren van een (juridisch) betoog in correct en helder Nederlands;
14. mondeling presenteren van een (juridisch) betoog in correct en helder Nederlands;
15. een gefundeerde en beargumenteerde positie innemen in een maatschappelijk, juridisch debat;
16. met anderen samenwerken om een opdracht binnen een voorgeschreven termijn te voltooien.

Informatievaardigheden

17. op een efficiënte manier juridische bronnen raadplegen en informatie verzamelen uit juridische (digitale) bibliotheken en databestanden, en de waarde, relevantie en kwaliteit van de informatie beoordelen;
18. op efficiënte wijze relevante ontwikkelingen bijhouden en kennis actualiseren.

Bacheloropleiding Notarieel recht

De afgestudeerde beschikt over een fundamenteel academisch werk- en denkniveau:

1. heeft kennis van en inzicht in de kernleerstukken van het voor de notariële rechtsbeoefening relevante geldende recht (in het bijzonder het Nederlandse privaatrecht,

- met inbegrip van het erfrecht, het huwelijksvermogensrecht, het goederenrecht, het ondernemingsrecht; het bestuursrecht, het belastingrecht en de wetgeving betreffende het notarisambt), alsmede de systematiek daarvan, met inbegrip van recente ontwikkelingen;
2. beseft dat het recht zich ontwikkelt en manifesteert in een maatschappelijke context;
 3. heeft kennis van de grondslagen van het (Nederlandse) recht, rechtshistorische en rechtsfilosofische aspecten en heeft besef van de eigen aard van de notariële rechtsbeoefening.

De afgestudeerde beschikt over de volgende (juridische) vaardigheden:

Analytische vaardigheden

4. het analyseren en oplossen van juridische vraagstukken met gebruikmaking van in de rechtswetenschap gebruikelijke methoden en technieken;
5. lezen, begrijpen en analyseren van juridische, rechtswetenschappelijke en rechtstheoretische teksten en betogen, waaronder jurisprudentie en wetgeving;
6. kritisch reflecteren op regelgeving, rechtspraak en literatuur, onder meer vanuit rechtshistorisch, rechtsvergelijkend en rechtsfilosofisch perspectief; is in staat om te reflecteren op de grenzen van het vakgebied;
7. reflecteren op de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid in de maatschappelijke context waarin het recht functioneert;
8. is in staat om juridische argumentatiestructuren te analyseren en op te zetten.

Probleemoplossende vaardigheden

9. selecteren van juridisch relevante feiten uit een feitencomplex;
10. selecteren van rechtsregels die bijdragen aan het oplossen van een juridische casus;
11. oplossen van juridische casus, waaronder begrepen hanteren van een systematische aanpak bij het toepassen van rechtsregels op concrete gevallen;

Communicatieve vaardigheden

12. schriftelijk presenteren van een (juridisch) betoog in correct en helder Nederlands;
13. mondeling presenteren van een (juridisch) betoog in correct en helder Nederlands;
14. een gefundeerde en beargumenteerde positie innemen in een maatschappelijk, juridisch debat;
15. met anderen samenwerken om een opdracht binnen een voorgeschreven termijn te voltooien.

Informatievaardigheden

16. op een efficiënte manier juridische bronnen raadplegen en informatie verzamelen uit juridische (digitale) bibliotheken en databestanden, en de waarde, relevantie en kwaliteit van de informatie beoordelen;
17. op efficiënte wijze relevante ontwikkelingen bijhouden en kennis actualiseren.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De afgestudeerde beschikt over een academisch werk- en denkniveau;

1. heeft diepgaande en specialistische kennis van en inzicht in minimaal één deelgebied van het recht;
2. heeft inzicht in de samenhang tussen verschillende onderdelen van het recht, met inbegrip van het nationale en internationale recht.

De afgestudeerde beschikt over de volgende (juridische) vaardigheden:

Analytische vaardigheden:

3. de juridische en maatschappelijke aspecten van een vraagstuk in hun onderlinge samenhang beoordelen en daarover kritisch nadenken/oordelen;
4. zich inzicht verschaffen in de problemen die zich bij rechtsvorming op het gekozen deelgebied voordoen en een bijdrage leveren aan oplossing daarvan;
5. een probleem vanuit verschillende deelgebieden op een integratieve manier benaderen;
6. literatuur en juridische bronnen diepgaand analyseren, interpreteren en kritisch beschouwen (waar relevant ook in de Engelse taal, waar relevant ook op nieuwe rechtsgebieden);
7. rechtsregels afleiden uit concrete gevallen (inductie).

Probleemoplossende vaardigheden:

8. complexe casus diepgaand analyseren en interpreteren en zelfstandig juridische oplossingen aandragen;
9. complexe juridische problemen onderkennen, analyseren en oplossen.

Onderzoeks- en presentatievaardigheden:

10. individueel een rechtswetenschappelijk onderzoek op academisch niveau voorbereiden en uitvoeren (probleemstelling formuleren en afbakenen, informatie verzamelen, gegevens interpreteren, conclusies trekken, evalueren en aanbevelingen en suggesties doen voor verder onderzoek);
11. schriftelijk presenteren van een wetenschappelijk juridisch betoog;
12. schriftelijk verslag doen van een rechtswetenschappelijk onderzoek;
13. met argumenten onderbouwde mening formuleren over een complex juridisch probleem of een nieuwe ontwikkeling;
14. actief deelnemen aan een wetenschappelijk debat op het deelgebied dat het masterprogramma beslaat.

Masteropleiding Notarieel recht

De afgestudeerde beschikt over een academisch werk- en denkniveau

1. beschikt over voldoende kennis en vaardigheden om:
 - toegelaten te worden tot het traject leidend tot de promotie;
 - toegelaten te worden tot post-initiële masters op (inter)nationaal niveau;
 - op academisch niveau werkzaam te zijn in een juridische functie bij de overheid, de dienstverlening of het bedrijfsleven;
 - toegelaten te worden tot relevante postinitiële opleidingen, waaronder die van het notariaat (voldoet aan artikel 6 lid 3 NW en de vereisten gesteld in het Besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris, Stb. 1999, 228) .
2. heeft diepgaande en specialistische kennis van en inzicht in minimaal één deelgebied van het notariële recht;
3. heeft inzicht in de samenhang tussen verschillende onderdelen van het notariële recht.

De afgestudeerde beschikt over de volgende (juridische) vaardigheden:

Analytische vaardigheden:

4. de juridische en maatschappelijke aspecten van vraagstukken in hun onderlinge samenhang beoordelen en daarover kritisch nadenken/oordelen;
5. zich inzicht verschaffen in de problemen die zich bij rechtsvorming op het gekozen deelgebied voordoen en een bijdrage leveren aan oplossing daarvan;
6. een probleem vanuit verschillende deelgebieden op een integratieve manier benaderen;
7. literatuur en juridische bronnen diepgaand analyseren en interpreteren en kritisch beschouwen (waar relevant ook op nieuwe rechtsgebieden);
8. rechtsregels afleiden uit concrete gevallen (inductie).

Probleemoplossende vaardigheden:

9. complexe casus diepgaand analyseren en interpreteren en zelfstandig juridische oplossingen aandragen;
10. complexe juridische problemen onderkennen, analyseren en oplossen.

Onderzoeks- en presentatievaardigheden:

11. zelfstandig een rechtswetenschappelijk onderzoek op academisch niveau voorbereiden en uitvoeren conform in de rechtswetenschap gebruikte methoden en technieken (probleemstelling formuleren en afbakenen, informatie verzamelen, gegevens interpreteren, conclusies trekken, evalueren en eventueel aanbevelingen en suggesties doen voor verder onderzoek);
12. schriftelijk presenteren van een wetenschappelijk juridisch betoog;
13. schriftelijk verslag doen van een rechtswetenschappelijk onderzoek;
14. met argumenten onderbouwde mening formuleren over een complex juridisch probleem of een nieuwe ontwikkeling;
15. actief deelnemen aan een wetenschappelijk debat op het deelgebied dat het masterprogramma beslaat.

Algemene vaardigheden, waaronder studievoordigheden

16. reflecteren op het eigen leerproces en het eigen leerproces sturen en plannen.

Bijlage E: Curricula van de opleidingen

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid					
<i>Eerste jaar</i>	<i>ec</i>	<i>Tweede jaar</i>	<i>ec</i>	<i>Derde jaar</i>	<i>ec</i>
Inleiding in de rechtswetenschappen	6	Materieel strafrecht	6	Profiel	15
Juridische vaardigheden	6	Volkenrecht	6	Profiel	15
Beginselen staatsrecht	6	Contracten- en goederenrecht	9	Personen- & familierecht	3
Inleiding goederenrecht	6	Rechtzoeken	3	Rechtsvergelijking	6
Beginselen strafrecht	6	Staatsrecht	6	Pleitoeffening	3
Beginselen bestuursrecht	6	Vennootschaps- en rechtspersonenrecht	6	Burgerlijk proces- en insolventierecht	6
Inleiding verbintenissenrecht	6	Europese rechtsbescherming	6	Encyclopedie der rechtswetenschap II	6
Encyclopedie der Rechtswetenschap I	6	Formeel strafrecht	6	Bachelorscriptie	6
Beginselen Europees recht	6	Bestuursrecht	6		
Rechtsgeschiedenis	6	Sociaal recht	6		
totaal	60		60		60

Profielen derde bachelorjaar					
<i>Privaatrecht voor de algemene rechtspraak</i>	<i>ec</i>	<i>Actuele dilemma's in de strafrechtspleging</i>	<i>ec</i>	<i>Recht en maatschappij</i>	<i>ec</i>
Consumentenrecht	6	Dilemma's in het strafprocesrecht	6	Recht en praktijk	6
Aansprakelijkheidsrecht	6	Dilemma's in het materiële strafrecht	6	Recht, politiek en moraal: medische biotechnologie	6
Familie- & gezondheidsrecht	3	Dilemma's in het sanctierecht	3	Recht & informatietechnologie	3
<i>Fiscaal-economisch</i>		<i>Belastingrecht</i>		<i>Mensenrecht en migratie</i>	
Belastingrecht	6	Belastingrecht I	6	Mensenrechten en grenzen	6
Bedrijfseconomie I	6	Belastingrecht II	6	Mensenrechten en het burgerschap van migranten	6
Bedrijfseconomie II (jaarrekening)	3	Belastingrecht III	3	Actuele dilemma's rond migratie	3
<i>Transnational Legal Studies</i>				<i>Human Rights and Migration</i>	
Internet Governance	6			Human Rights and Borders	6
Danger, Risk and Law in International Society	9			Human Rights and the Citizenship of Aliens	6
				Current Issues of Migration Law	3

Bacheloropleiding Notarieel recht

Bacheloropleiding Notarieel recht					
<i>Eerste jaar</i>	<i>ec</i>	<i>Tweede jaar</i>	<i>ec</i>	<i>Derde jaar</i>	<i>ec</i>
Inleiding in de rechtswetenschappen	6	Notariswet	6	Belastingrecht I, II, III	15
Juridische vaardigheden	6	Erfrecht I	6	Ondernemingsrecht	6
Beginselen staatsrecht	6	Bedrijfseconomie I	6	Aansprakelijkheidsrecht	6
Inleiding goederenrecht	6	Contractenrecht en goederenrecht	9	Bedrijfseconomie II	3
Beginselen strafrecht	6	Rechtzoeken	3	Pleitoeffening	3
Beginselen bestuursrecht	6	Vennootschaps- en rechtspersonenrecht	6	Burgerlijk proces- en insolventierecht	6
Inleiding verbintenissenrecht	6	Personen- & familierecht	3	Encyclopedie der rechtswetenschap II	6
Encyclopedie der Rechtswetenschap I	6	Verbreding goederenrecht I	3	Huwelijksvermogensrecht	9
Beginselen Europees recht	6	Erfrecht II	6	Bachelorscriptie	6
Rechtsgeschiedenis	6	Bestuursrecht	6		
		Verbreding goederenrecht II	6		
totaal	60		60		60

Afstudeerrichtingen masteropleiding Rechtsgeleerdheid		
Staats- en bestuursrecht	ec	IT en recht
Verdieping staats- en bestuursrecht	12	Verdieping Actualiteiten internetrecht
Europees recht	6	E-commerce Law
Integratievak	6	Integratievak
Keuzeruimte	24	Keuzeruimte
Scriptie	12	Scriptie
Strafrecht		Criminologie en recht
Verdieping strafrecht	6	Verdieping criminologie
Europees strafrecht	6	én keuze uit de volgende onderdelen:
International Criminal Courts and Tribunals	6	o Europees strafrecht of
Integratievak	6	o International Criminal Courts and Tribunals
Keuzeruimte	24	Integratievak
Scriptie	12	Keuzeruimte
		Scriptie
Internationaal en Europees recht		Privaatrecht
Europees recht	6	Verdieping privaatrecht, waarbij keuze uit:
Internationaal privaatrecht I	6	o Verdieping aansprakelijkheid en verzekering
Vaardighedenoefening internationaal recht	3	o Verdieping burgerlijk procesrecht
én keuze uit 2 van de volgende onderdelen:		o Verdieping personen- en familierecht
o Europees en Nederlands mededingingsrecht	6	o Verdieping sociaal recht
o Human Rights Protection in Europe	6	o Verdieping ondernemingsrecht
o Internationaal privaatrecht II (Masterclass)	6	Internationaal privaatrecht I
o Internationale contracten	6	Integratievak
o International Humanitarian Law	6	Keuzeruimte
Keuzeruimte	21	Scriptie
Scriptie	12	

Fiscaal recht: variant Directe belastingen		Fiscaal recht: variant Indirecte belastingen	
Capita selecta belastingrecht	3	Capita selecta belastingrecht	3
Formeel belastingrecht	3	Capita selecta omzetbelasting	6
Inkomstenbelasting niet-winst	6	European value added tax	6
Inkomstenbelasting winst	6	Formeel belastingrecht	3
Internationaal en EU belastingrecht	12	Indirecte belasting en internationale handel	6
Omzetbelasting	6	Inkomstenbelasting winst	6
Vennootschapsbelasting	12	Omzetbelasting	6
Scriptie	12	Vennootschapsbelasting	12
		Scriptie	12

Masteropleiding Notarieel recht

Masteropleiding Notarieel recht	
	ec
Internationaal privaatrecht (notariële variant)	6
Belastingen van rechtsverkeer	6
Grondgebruikrecht	6
Successiewet	9
Verenigingen- en stichtingenrecht	6
Estate planning	9
Keuzevak	6
Masterscriptie	12
totaal	60